

ПЯТЕРО І Я

ХІМІЯ
РАНО
ХІМІЯ

ПЛЯТЕРО І Я
PLATERO Y YO

las ediciones „En la montaña“ presentan

PLATERO Y YO

de Juan Ramón Jiménez

en versión ucraniana de Bohdán Boychuk

apéndice: 9 poemas de Jiménez
en versión ucraniana de Wolfram Burghardt

dibujos de Luboslaw Hutsaliuk

„On the Mountain“, Ukrainian publishers in the West, present „Platero y yo“
by Juan Ramón Jiménez in the Ukrainian translation by Bohdan Boychuk.

Appendix: 9 poems of Jiménez translated into Ukrainian by Wolfram
Burghardt.

Cover design and drawings by Luboslaw Hutsaliuk.

750 copies

Stuttgart—New York 1968

Printed in Germany

Druck: „Logos“ GmbH, Buchdruckerei u. Verlag, 8 München 19, Bothmerstr. 14

хуан рамон хіменес

плятеро і я

переклад:

богдан бойчук

вводаток:

9 поезій хіменеса

в перекладі вольфрама бургардта

обкладинка і рисунки:

любослав гуцалюк

серія «для аматорів»
штутгарт—ню-йорк 1968

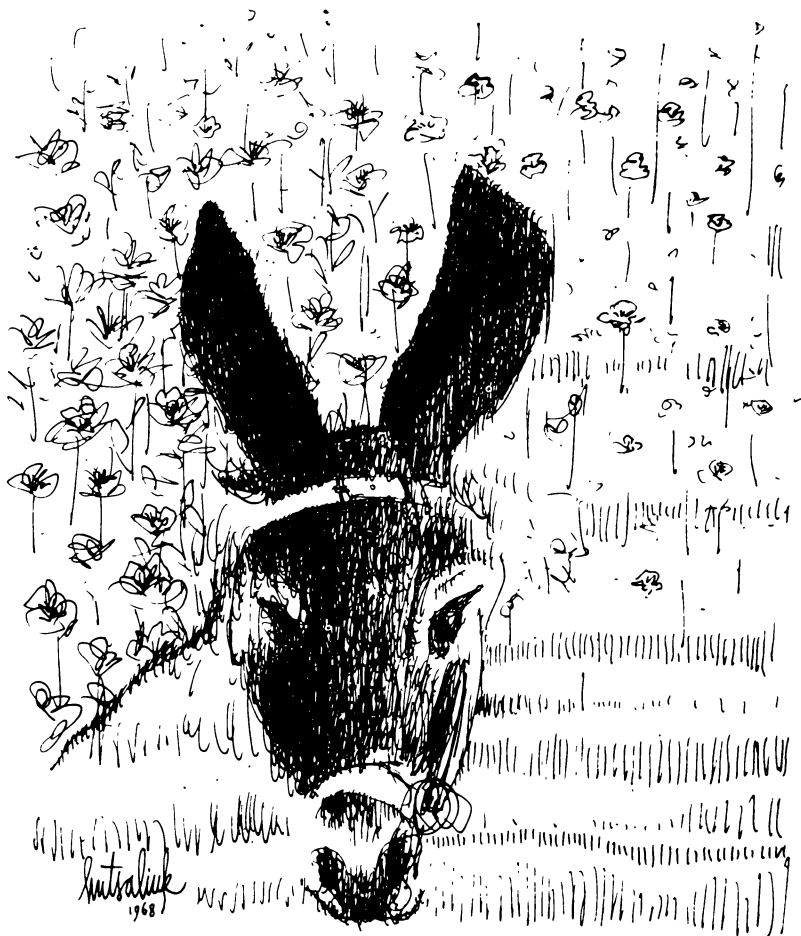
ВСТУП ДЛЯ ДОРΟΣЛИХ, ЩО ЧИТАТИМУТЬ ЦЮ КНИЖКУ ДЛЯ ДІТЕЙ

Ця книжка, в якій радість і біль є близнятами, як і вуха Плятеро, була написана для... і як же мені знати, для кого!... Для кого пишемо ми, ліричні поети?... І тепер, коли ця книжечка іде між діти, не віднімаю, ні не додаю і коми. Як то добре!

«Де тільки є діти, — каже Новаліс, — там існує золотий вік». Через той золотий вік, який є ніби островом душі, що впав з неба, проходить серце поета і відчуває себе там так добре, що найбільше його бажання — залишитися там навіки.

Острове ласки, свіжості і щастя, золотий віку діточок: щоб я тебе завжди знайшов у своїм житті, в тім морі болю; і щоб твій подув давав мені свою високу ліру, часом незбагненну, як трелі жайворонка в білому сонці світанку!

Поет

1 / ПЛЯТЕРО

Плятеро — маленький, пухнатий, гладкий; такий м'якенький зверху, що здається, наче б він з бавовни і без костей. Тільки гагатові дзеркала його очей — тверді, неначе чорні скляні скарабеї.

Я пускаю його вільно, і він іде на луки й пестить тепло ніздрями рожеві, голубі і жовті квіти, ледве їх торкаючи... Я кличу його солодко: «Плятеро?» — і він біжить до мене веселою ристю, яка мені здається сміхом чи якимсь уявним брязкотом дзвінків...

Їсть, що йому подам. Він любить мандаринки, мускатний виноград із чистого бурштину, фіолетні фіги, на яких є кришталева краплина меду.

Він ніжний і розпечений, наче хлопчик, наче дівчинка; але міцний і сухий всередині, мов з каменю. Коли в неділю виїжджаю ним з останніх вуличок містечка, — селяни в чистих сорочках, поважні, зупиняються, щоб глянути на нього:

— Сталь у нім?

Так, у ньому — сталь. Сталь і місячне срібло.

2 / БІЛІ МЕТЕЛИКИ

Спадає ніч, туманна і багряна. Невиразні сяйва, рожеві та зелені, ще видніють за вежею церкви. Піднімається дорога, налита тінями, дзвінками, запахом трави, піснями, втомою і тугою. Нараз темний чоловік із спицею та в шапці на хвилину освітлює цигаркою своє бридке обличчя і спускається до нас від жалюгідної хатини, що губиться між міхами вугілля. Плятеро лякається.

— Щось везете?

— Подивіться... Білі метелики...

Чоловік бажає залізною спицею пробити кошик, і я не спротивляюся. Відчиняю в'юк, і він не бачить там нічого. Тож духовий харч проходить вільно і відкрито, не платячи ніякої данини митникам...

3 / ІГРИ ПІД ВЕЧІР

Коли у сумерку містечка Плятеро і я проїжджаємо, замерзлі зовсім, крізь багрову темряву нужденної вулички, яка виходить на суху ріку, — убогі діти граються в «лякання», вдаючи собою жебраків. Одне накинуло мішок на голову, друге каже, що не бачить, інше робиться кривим...

Згодом приходить зміна в діточому капризі, бо все ж натягнуть черевики і убрання, і їхні матері — вони самі лиш знають, як — знайдуть їм дещо з'їсти, — і діти почують себе князями:

— Мій тато має срібний дзигарок.

— А мій коня.

— А мій стрільбу.

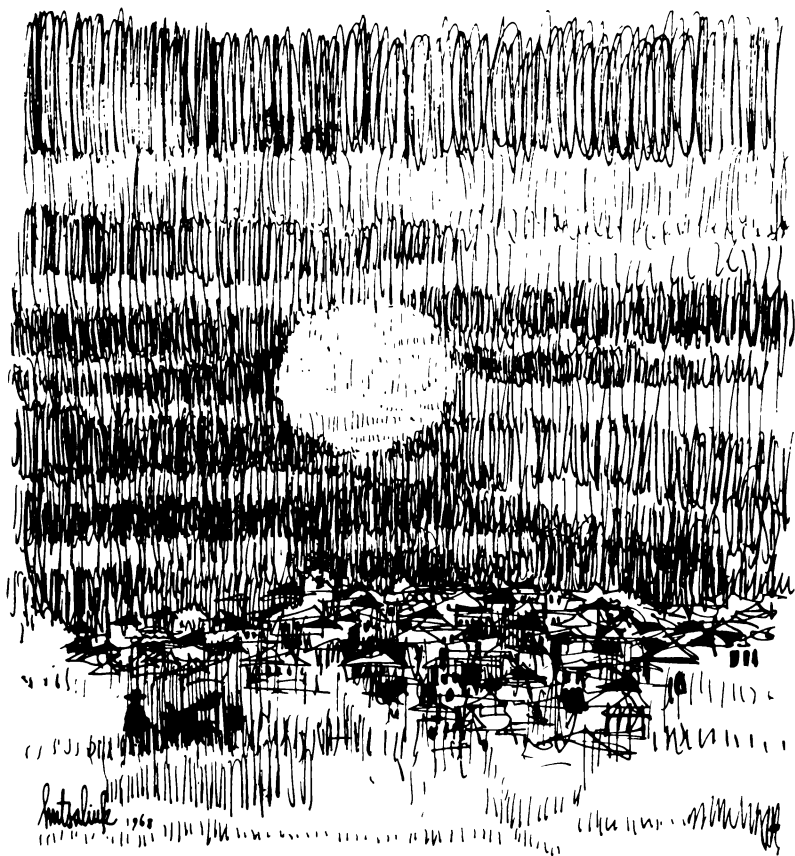
Годинник, що розбудить на світанку; стрільбу, що голоду не вб'є; коня, що доведе в нужду...

Пізніше беруться всі за руки. Між густою темрявою чужа дівчинка, яка говорить по-інакшому, племінниця Пáхаро Вёрде, слабеньким голосом, немов кришталевою ниткою, що розпливається в сумерку, співає гордо, як принцеса:

*Я біднаааа удовиичка
по графууу Орееее.*

Так, так! Співайте, мрійте, вбогі діти! Скоро, на світанку вашої молодости, настрашить вас весна, немов жебракка, передягнена за зиму.

— Ходім, Плятеро...

4 / ЗАТЕМНЕННЯ

Ми запхали у кишені руки, мимоволі, і чолом пройшов ніжний трепет прохолодних тіней, мов би увійшли в густий сосновий гай. Кури вже відходили, одна за одною, на банти в курнику. Кругом на полі спохмурніла зелень, мов би багряна завіса з головного вівтаря її прикрила. Здалека видніло біле море, і блищало декілька блідих зірок. Як проходили, міняючись, дахи: за білістю крейдяна білість!

Ми повилазили на пласкі дахи й кричали один одному більше або менше вдалі речі, — маленькі й незначні в короткій тишині затемнення. Ми оглядали сонце крізь усе: крізь пляшку, крізь лорнетку, крізь далековидний телескоп, крізь задимлене скло; і з усіх сторін: з балкону, із східців, з подвір'я, з віконця комори, з кованої брами патіо — крізь її голубі й багряні шибки.

Як сонце заховалося, — яке хвилину перед тим робило все два, три, сотню разів ліпшим і величнішим у своїм замішанні золота і світла, — тепер, без довшого переходу через вечірній сумерк, воно залишало все самотнім та убогим, неначе проміняло своє золото спершу на срібло, а опісля на мідь. Містечко виглядало як мідяк, рудий і вже без вартости. Які сумні, які маленькі і вулички, і сквери, і вежа, і доріжки на горах!

Плятеро на подвір'ї, здавалось, був якийсь несправжній ослик, відмінний та обтятий; зовсім інший ослик...

Місяць іде з нами, великий, круглий, чистий. На сонних луках ледве видні якісь чорні кози між ожинами... Хтось ховається і нишкне, як проходимо. Над кам'яною огорожею велике мигдалеве дерево, сніжистобіле від цвіту і від місяця, з вершком, закутаним у білу хмару, захищає стежку, яку пробивають стріли березневих гір. Проникливий запах помаранчі... тишина і вогкість... Відьмин яр...

— Плятеро, як там... Холодно!

Плятеро, спонуканий своїм страхом або моїм, пускається ристю, вбігає в потічок, наступає на місяць і розбиває його на кусочки. Здається, ніби рій прозорих кришталевих рож заплутався йому в ногах, щоб зупинити його біг...

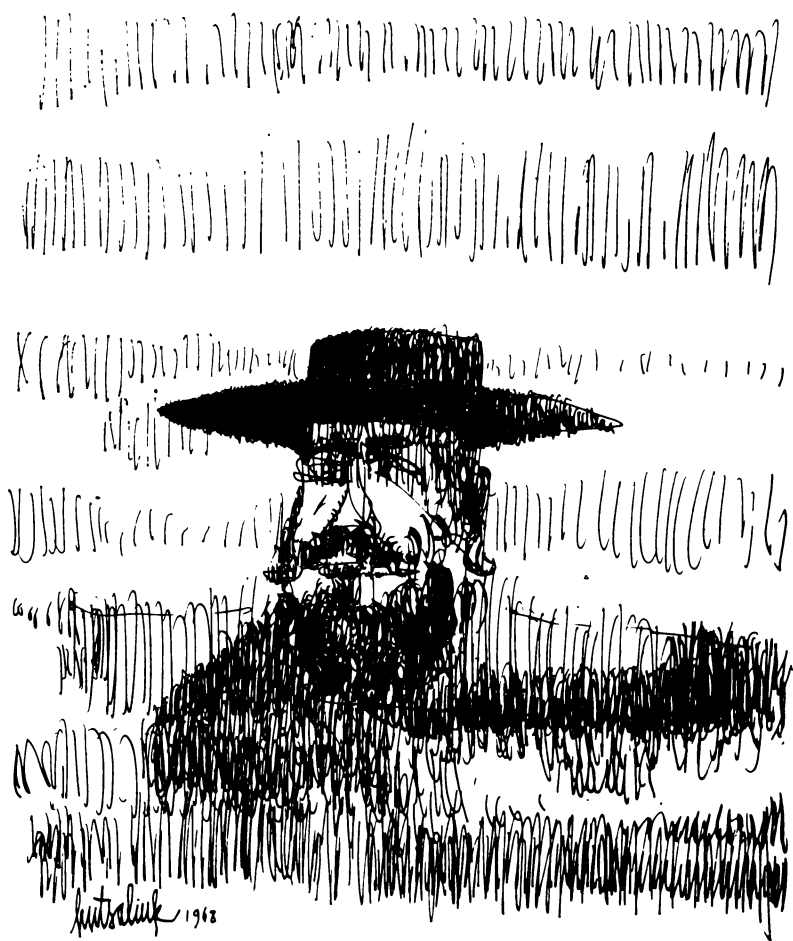
І біжить Плятеро під гору, підтягнувши зад, так, мов би хтось його ловив, — відчувши вже м'яке тепло, яке здається недосяжним, м'яке тепло містечка, що зближається...

Якби ти пішов, Плятеро, з іншими дітьми в садочок, ти б навчився абетки та креслив палички. Знав би так багато, як той осел, що між восковими фігурами — приятель морської сирени, що, заквітчана штучними квітами, виглядає крізь скляну коробку, вся рум'яна, золото і кров, у своїм зеленім світі, — ти знав би більше, ніж священник або лікар з Пальосу, Плятеро.

Але, хоч тобі лише чотири роки, ти такий уже величеський і незграбний! В яким кріселку ти будеш сидіти, при якому столику писатимеш, якого пера і якого зошита вистачить для тебе, і в якому місці в колі співатимеш, скажи, будь ласка, «Вірую»?

Ні. Сестра Домітіла — в рясі чину Ісуса з Назарету, багряного кольору і з жовтим шнуром, як у Рёеса, торгівця рибами — поставила б тебе на коліна з дві години десь в куті патію з платанами або дала б тобі довгою сухою тростиною по руках, чи з'їла б айвовий мармелад з твого сніданку, або всунула б тобі під хвіст запалений папір, щоб почервоніли твої вуха і були такі гарячі, як у сина колісника перед дощем...

Ні, Плятеро, ні. Ходи зі мною. Я навчу тебе про квіти і про зорі. І ніхто не буде насміхатись над тобою, як над дурником, і не накладатиме тобі — наче б ти був тим, що зветься в них ослон — шапку з великими очима, обведenu індігом і окрою, мов ока човнів на ріці, і з двома вухами, що двічі більші, ніж твої.

Вдягнений жалобно, з назаретянською бородою та чорним низьким капелюхом — я, мабуть, справляю незвичне враження, проїжджаючись на сивій м'якості Плятеро.

Коли, їдучи до виноградників, перетинаю вже останні вулички, білі від вапна і сонця, — замурзані й кудлаті циганчата, виставивши із зеленого, червоного та жовтого лахміття опалені й напнуті животи, біжать за нами і кричать протяжно:

— Божевільний! Божевільний! Божевільний!

... Перед нами простягнулось поле, вже зелене. Глянувши на чисте і безмежне небо з полум'яної блакиті, мої очі — такі віддалені від того, що я чую! — благородно відкриваються, втягають у свій спокій цю тишу без імени, цю гармонійну і божественну злагоду, яка живе в безмежних обрях ...

А далеко, між високими плотами, чути ще крикливі голоси, легко приглушені, переривчасті, задихані, надокучливі:

— Боже ... вільний! Боже ... вільний!

Не лякайся, чоловіче! Що з тобою? Заспокойся... Вони лише вбивають Юду, дурненький.

Так, убивають Юду. Вони повісили одного на Монтуріо, іншого на вулиці Енмедіо, ще одного там на Посодель-Консехо. Я їх бачив учора, ніби якоюсь надприродною силою завішених у повітрі: шнурок, що їх підтримував з балкону, був невидний в темряві. Що за гротескова мішанина старих циліндрів і жіночих рукавів, масок міністрів і кринолінів — під лагідними зорями. Собаки гавкали на них і не відходили, а коні, недовірливі, не хотіли переходити під ними...

Тепер, Плятеро, дзвони кажуть, що роздерлася завіса на великім вітарі. Я не думаю, що в місті залишилась хоч одна рушниця, з якої не стріляли ще на Юду. Аж сюди доходить запах пороху. Ще один постріл! Ще один!

Тільки, що сьогодні Юдою, Плятеро, є депутат, або вчителька, або правник, або збирач податків, або війт, чи повитуха; і цього ранку Великодньої Суботи кожний чоловік, немов дитина, вистрілює з боягузької рушниці проти тих, кого ненавидить, у нашаруванні неясних і абсурдних весняних примар.

Ранок був туманний і сирий, якраз добрий на ранні фіги, і ми вибралися о шостій до *ля-Ріка*, щоб їх нарвати.

Під великими столітніми фіговими деревами, сірі стовбури яких переплітали свої кремезні м'язи під холодною тінню, наче під спідницею, — дрімала ніч; а широкі листя — яке вдягали Адам і Єва — берегло, як скарби, нічне плетиво з перлин роси, яке вибілювало їхню м'яку зелень. Звідси, між низьким смарагдом листя, було видно, як світанок починав рожевити безколірні серпанки сходу.

Мов божевільні, ми летіли, щоб побачити, хто скорше добіжить до кожного фігового дерева. Росіїльйо, захищаючись від сміху і трепету, досягнула перший листок одного дерева разом зі мною.

— Послухай тут, — і притиснула мою руку собі до серця, над яким підносила і спадала молода та недозріла груди, як ув'язнена маленька хвиля. Грубенька і низька Аделя, яка ледве могла бігти, сердилась позаду. Я зірвав Плятерові кілька дозрілих фіг і поклав їх на зріз старого пня, щоб йому не нудилось.

Аделя, роздратована своєю незграбністю, почала кидати фігами, із сльозами в очах і сміхом на устах. Кинула й розбила одну фігу об моє чоло. Ми з Росіїльйо підхопили бій і їли фіги не тільки устами, а й очима, шиєю, носом, рукавами, під безугавний різкий крик, що з розбитими фігами падав на виноградник у свіжому світанку. Одна фіга вдарила Плятеро, і він зробився жертвою пустощів. Тому що він, нещасний, не міг боронитись, ані відповісти, я перейшов на його сторону; і м'яко-голубий потоп летів повітрям в усі сторони, як град шрапнелі. Подвійний, втомлений і млявий сміх говорив з землі про підкорення жінок.

10 / ДЗВІН АНГЕЛА ГОСПОДНЬОГО

Плятеро, глянь, як рози всюди падають: блакитні, білі, без кольору і рожеві... Здається, ніби небо розпливається у розах. Глянь, як накривають мені руки, рамена, чоло... Що я робитиму з таким багатством роз?

Чи ти не знаєш, часом, звідкіля взялась ця повинь квітів, — бо в не знаю, звідки, — що зм'якшує щоденно краєвид і залишає його легко-білим, голубим, рожевим — більше роз, більше роз — як картина Фра Анджеліко, що на колінах малював прославлення?

Ти б міг подумати, що рози кидають на землю із семи поверхів раю. Неначе теплий блідо-кольоровий сніг, лягають рози на дахи, дерева і вежу. Глянь: усе різке стає ніжнішим, як вони його прикрасять. Більше роз, більше роз, більше роз.

Плятеро, як прозвучить дзвін Ангела, тоді здається, що це наше існування губить свою повсякденну силу, і що інша сила із нутра — величніша, чистіша, більш тривала — підносить усі речі, мов фонтани благодаті, до зірок, що спалахують між розами... Більше роз... Твої очі, Плятеро, яких ти не бачиш і які з покорою підносиш до неба, є дві прекрасні рози.

Якщо ти помреш раніше мене, мій Плятеро, то не повезуть тебе тарадайкою оповісника на безмежні мочарища, ані в пропасть при гірській дорозі, як інших бідних осликів, як коней і собак, яких ніхто не любить. Не будуть круки шарпати й кривавити твоїх ребер, немозскелет човна у багряному заході, — противний вид для комівояжерів, що їдуть о шостій возом на станцію у Сан Хуан; і не лежатимеш розпухлий і задубілий між гнилими слимаками в ямі, лякаючи цікавих і зухвалих хлопців, що нахиляються над краєм урвища, тримаючись гілок, коли в неділю пополудні виходять восени в сосновий гай пекти піньйолі.

Живи собі спокійно, Плятеро. Я тебе поховую в ногах великої круглої сосни в саді Пінья, який ти так дуже любиш. І будеш поблизу погідного й веселого життя. І біля тебе хлопці будуть гратися, і дівчата шити на низьких стільцях. І знатимеш вірші, які мені приносить самота. І чутимеш пісні дівчат, коли перуть у помаранчевому гаю; а брязкіт при колодязі буде радістю і охолодою твого вічного спочинку. І цілий рік синиці, коноплянки, зяблики сплітатимуть тобі в тривалій радості верховіття дашок із музики між твоїм спокійним сном і незмінною блакиттю безмежного неба над Могером.

Увійшовши на пасовисько Кабальйос, Плятеро почав шкутильгати. Я негайно зіскочив на землю...

— Але ж, чоловіче, що з тобою сталося?

Плятеро підніс дещо свою праву ногу, ослаблену, зів'ялу, показуючи стопу і ледве торкаючи копитом гарячий пісок на стежці.

З дбайливістю — напевно більшою, ніж у старого Дарбона, його лікаря — я зігнув йому передню ногу і оглянув червоніючу підошву. Довга і зелена колючка із здорового помаранчевого дерева стирчала в ній, мов кругле смарагдове вістря. Вражений болем Плятеро, я витягнув колючку і повів його, бідненького, до потічка з жовтими ірисами, щоб збігаюча вода вимила його маленьку рану своїм довгим язиком.

Згодом ми рушили до пінисто-білого моря — я попереду, а він позаду, все ще шкутильгаючи і м'яко штовхаючи мене в плече.

Отам вона, Плятеро, весела й чорненька, в своєму сірому гнізді біля образу Непорочної з Монтемайору, у гнізді, яке завжди шанують. Нещасна пташка має вигляд заляканої. Мені здається, що цим разом помилились бідні ластівки, як помилилися в минулий тиждень кури, ховаючись у свій курник під час затемнення сонця о другій половині. Примхлива весна прокинулася зарано цього року і знову, трусячися, мусіла ховати свою ніжну голість тіла в ліжко березневих хмар. Як боляче дивитися, коли гинуть у пуп'янках незаймані троянди в помаранчевому гаю.

Ластівки вже тут, Плятеро, і їх ледве чути, не як минулих весен, коли, прибувши, того ж дня таки вітали і перевірювали все, щебечучи невпинно своїм хвилястим трелем. Вони розказували квітам про те, що бачили в Африці, про свої дві подорожі морем, як сиділи на воді з крилом замість вітрила чи на щоглах кораблів; про інші присмерки, про інші ранки, про інші ночі з зорями...

Вони не знають, що робити. Літають мовчки і розгублено, як заметушені мурашки, коли їх дитина топче на дорозі. Не насміляться летіти туди і назад по Новій вулиці, впертою прямою лінією з маленьким розчерком на кінці, ні заходити у свої гнізда в криницях; ні сідати на телеграфні дроти (на яких бринить північний вітер) у класичних позах листонош, побіч білих ізоляторів... Вони помруть від холоду, Плятеро!

Коли в обідню пору я іду відвідати Плятера, прозорий промінь пополудневого сонця випалює велику пляму з золота на м'якому сріблі його хребта. Під його живіт, на темну зеленаву землю, що просякає все смагдадом, — лле з старезного даху дощем прозорих вогняних монет.

Діяна, що лежить простягнена в ногах Плятера, біжить танцюючи до мене, спирається обома лапами мені на груди і старається рожевим язиком лизнути мені губи. Вилізши високо на ясла, коза приглядається з цікавістю до мене, нахилиючи делікатну гарну голову то в одну, то в другу сторону, із справжньою жіночою гідністю. У міжчасі Плятеро, привітавши мене голосним ревом, ще заки я ввійшов, старається ввірвати свій шнурок — напружений, але веселий одночасно.

Крізь віконце стелі, що приносить райдужні скарби зеніту, я покидаю на хвилину цю ідилію, щоб променем полинути до неба. Пізніше, піднявшись на камінь, оглядаю поле.

Зелений краєвид пливе в квітучому й дрімливому паланні, а крізь прозору синяву, обрамовану обдертим муrom, проноситься солодкий і дозвільний дзенькіт дзвону.

Як мене завжди в дитинстві чарувала хата, що була напроти нашої, Плятеро! Спершу на вулиці де ля Рібера хатка Арребурри, водоноші, з подвір'ям, зверненим до півдня і завжди золоченим від проміння сонця, з якого я міг бачити Гуельву, видряпавшися на мур. Деколи мені дозволяли зайти туди, і дочка Арребурри, яка мені тоді здавалася вже жінкою, як і тепер, коли вже заміжня, — давала мені поцілунки і цитрини. Потім на Новій вулиці, перейменованій пізніше на Кáновас, а згодом на Фрай Хуан Перес, була хатина дон Хосе, конфекціонера з Севільї, що зачаровував мене чобітьми з жовтої козячої шкіри, який обвішував аґаву в патіо шкаралущею з яєць і малював передні двері блідо-жовтою фарбою з небесно-голубими смугами, який заходив деколи до нас до хати, і мій батько давав йому гроші, а він йому завжди розповідав про оливкові сади... Скільки мрій заколисало з моїм дитинстві те вбоге перцеве дерево, яке я бачив з нашого балкону над дахом дон Хосе, повне горобців. Щоправда, для мене існували два перцеві дерева, яких я ніколи не з'єднав: одне, яке я бачив з нашого балкону, з верхком на вітрі або в сонці; друге, яке я бачив на подвір'ї дон Хосе від стовбура уверх...

У погідні пополудні, в дощові сієсти, з найменшою зміною кожного дня, кожної години: яка цікавість, яке незвичайне захоплення — дивитися крізь ґрати передньої брами, чи з вікна, чи з балкону, через тишу вулиці, на хату, що була через дорогу.

Завжди, як ми верталися вулицею Сан-Хосе, юродивий хлопчик сидів на порозі своєї хати на маленькім стільчику і спостерігав, як проходять люди. Був одним з тих бідних дітей, які ніколи не діждались дару мови, ані дару грайливости; хлопчина сам веселий, але сумно бачити його; він був усім для своєї матері, нічим для інших.

Одного дня, коли недобрий чорний вітер перейшов по білій вулиці, я не бачив більше хлопчика на дверях.

На самотньому порозі співала пташка, і я собі згадав Курроста, який був більше батьком, ніж поетом, який, втративши сина, розпитував про нього в галісійського метелика:

Volvereta d'aliñas douradas...

(Метелику золотокрилий...)

Тепер, коли надходить весна, я думаю про юродиву дитину, що з вулиці Сан-Хосе пішла до неба. Напевно там сидить на своєму стільчику біля незрівнянних роз, спостерігаючи наново відкритими очима золоту процесію благословених.

Для Анільї ля-Мантека, одушевлена і свіжа молодість якої була бездонним джерелом радощів, найкращою розвагою було передягатися за духа. Вона було закутається в простирало, ще добілить мукою лілейний квіт личка, накладе на зуби зубці часнику, — і коли ми мріємо по вечері півпоснулі в малій вітальні, з'явиться нараз на мармурових сходах, з ліхтарем, ступаючи повільно, імпозантно, мовчки. Цей її одяг викликав враження, наче її голизна перетворилася в туніку. Так. Було страх оце загробне видиво з затьмарених висот, але в той же час полонила сама білість якоюсь дивною чуттєвою повнотою.

Я ніколи не забуду ту вересневу ніч, Плятеро. Над містечком уже годину билась буря, як зловісне серце, викидаючи воду і град між відчайдушною наполегливістю блискавок і громів. Криниця переливалася і затоплювала все подвір'я. Мій останній супровід — диліжанс о дев'ятій, дзвони за душі померлих, листоноша — вже пройшов... Я пішов тремтячи до їдальні випити води і в зеленій ясності блискавки побачив Велярдів евкаліпт, дерево «вови», як ми його звали, що звалився тієї ночі і перегинався над дахом шопи.

Нараз страхітливий сухий тріскіт, як тінь від крику світла, що нас засліпив, потряс хату. Повернувшись до дійсності, кожний з нас сидів на іншому місці, ніж хвилину тому, і кожний був ніби самотній — без тривоги і чуття для інших. Один скаржився на голову, другий на очі, третій на серце... Поволі, поволеньки ми верталися назад до своїх місць.

Буря відходила... Місяць звисав між тяжкими хмарами, які роздиралися згори донизу, і освітлював білим блиском воду, що наповнила все подвір'я. А ми все те

кругом оглядали. Лорд бігав до задніх сходів і назад з безумним гавкотом. Ми пішли за ним... Плятеро, внизу, біля нічної квітки, яка, змочена, виділяла нудкий запах, бідна Анілья, передягнена за духа, лежала мертва, а ліхтар ще горів у зчорнілій від блискавки руці.

Вершок гори. А там кривавить захід сонця, збагрянтий, поранений ножами власного проміння. В його блиску ятріє зелений сосновий гай, ледве червоніючи; а зела і маленькі квіти, полум'яні, прозорі, пропахують урочисту мить мокрим ароматом, проймаючим і осяйним.

Захоплений, я зупиняюсь у присмерку. Плятеро, з багрецем заходу в своїх чорних очах, іде лагідно до ставка рожевих, малинових, фіолетних вод; впихає ніжно ніздрі в дзеркала, що ніби перетворюються в рідину від його дотику, — і вже його великим горлом пливе щедрий струмінь темної, як кров, води.

Мені знайома ця місцевість, та мить перетворює її і робить чужою, старовинною і монументальною. Здається, що кожної хвилини ми відкриємо покинутий палац... Вечір продовжується поза межі, і година, заражена вічністю — безмежна, спокійна і несхопна...

Вставай, Плятеро...

Ти, Плятеро, ніколи не сходив на дах. Тому не можеш знати, який глибокий подих розширяє груди, коли виходиш з темних дерев'яних сходів; відчуваєш себе спалений у повному сонці полудня, змочений блакиттю, ніби стоїш край самого неба; засліплений білістю вапна, яким, як знаєш, білять цеглу, щоб чистою спливала дощова вода в цистерну.

Як чудово на даху! Дзвони із дзвіниці згучать у наших грудях, нарівні серця, що б'ється сильно; далеко у виноградниках блищать мотики з відблиском срібла і сонця; схоплюєш зором усе: інші дахи; подвір'я, де забуті люди трудяться, кожний по-своєму — столяр, маляр, бондар; латки дерев на білих подвір'ях, з волом або козою; кладовище, куди часом приїжджає скупчений, чорний і непомітний похорон сірої людини; вікна, де безжурна дівчина в сорочці чеше коси і співає; ріку з човном, який допливає ніби до берега; комори, де самотній музикант вправляє на корнеті, або нестямна любов — безоглядно, сліпо, вперто — вимагає свого...

Хата десь зникає під тобою, мов льох. Як дивно виглядає це просте життя внизу крізь скляне віконце: гамір, слова, самий город, такий чудовий звідси — і ти, Плятеро, коли п'єш із жолоба, не бачачи мене, або коли бавишся, як дурник, з черепахою чи горобцем!

Ми вдвох верталися з гір, обвантажені: Плятеро — м'ятою, а я — жовтими ірисами.

Квітневий вечір спадав на землю. Все, що було в ньому кришталево золоте, перетворилося пізніше в кришталево срібне — алегорія, гладка й блискуча, з кришталевих лілей. Згодом безмежне небо було, як прозорий сапфір, перетворений на ізмарагд. Я повертався сумний.

Уже на схилі гори, вежа містечка, увінчана блискучими кахлями, набирала у піднесенні прозорої години монументального виду. Виглядала зблизька, як *Хіральда*, бачена з віддалі — і моя туга за містами, загострена з весною, знаходила у ній меланхолійну розраду.

Поворот . . . Куди? Звідки? Нащо? Але іриси, що верталися зі мною, пахли ще міцніше в теплій свіжості ночі, що надходила; пахли запахом, більш проймаючим і в той час більш несхопним, бо приходив він від квітки, що була невидною, квітки, що була лише запахом, який п'янив тіло і душу, з самотньої темряви.

— Душе моя, ірисе в темряві! — сказав я. І нараз подумав про Плятера, якого я зовсім забув під собою, наче б він був моїм власним тілом.

Бачиш, Плятеро, їде він, миромазаний, з медом слів на устах. Але дійсно янгольська його ослиця, справжня пані.

Я думаю, що ти бачив, як він одного дня в саду, у моряцьких штанах і широкому брилі, жбурляв лайку і каміння на хлопчаків, що крали його помаранчі. Тисячу разів ти бачив по п'ятницях, як сердешний Бальтазар, його слуга, тягнув до міста свою грижу, що виглядала, мов цирковий м'яч, щоб продавати його нещасні мітли або молитися з біднотою за небіжчиків багатих родин . . .

Я ніколи не чув, щоб людина гірше лаялася або щоб трясла склепіння неба гіршими прокльонами. Це правда, що він без сумніву знає — в усякому разі він так говорить на вечірні о п'ятій, — де і як там на висотах речі перебувають . . . Дерево, земля, вода, вітер, полум'я — усе таке величне, таке м'яке, таке свіже, таке чисте, таке живе, — мов би було для нього тільки прикладом безладдя, твердості, холоднечі, насильства, руїни.

Кожного дня кожний камінь у його городі ночує на іншому місці, киданий в лютій ненависті на птахів і праль, на дітей і на квіти.

У час молитви — все міняється. Мовчанку дон Хосе чути навіть у тиші піль. Одягає сутану, плащ, бриль і, навіть не глянувши, їде на своїй повільній ослиці у темніюче містечко, як Ісус у смерть . . .

Ай, які пахоці й проміння!

Ай, як сміються луки!

Ай, як співають ранки!

(Народна балада)

У мойй ранковій дрімоті мене розгнівав божевільний вереск дівчорі. Нарешті, неспроможний довше спати, я вискочив у розпуці з ліжка. Згодом, оглядаючи крізь відчинене вікно поля, я усвідомив, що галас зчинили птахи.

Тоді я виходжу в сад і співаю хвалу Богові голубого ранку. Які вільні хори з пташиних горлянок — свіжі, безконечні! Примхлива ластівка кучерявить своє щебетання в криниці; чорний дрізд насвистує на зваленому помаранчовому дереві; полум'яна іволга цокоче з дуба на дуб; синиця снує довгий дрібний сміх на вершку евкаліпта; а на високій сосні горобці ведуть зухвалу суперечку.

О, який це ранок! Сонце стеле свою радість з золота і срібла на землю, стобарвні метелики граються навколо: між квітами, то до хати, то з хати, над джерелом. Довколишнє поле відкриває пори, тріскається в ферменті нового і здорового життя.

Ми ніби у великому щільнику світла, мов у серці безмежної гарячої троянди вогню.

Глянь, вона повна від останніх дощів, Плятеро. Не почувеш у ній луни і не побачиш у глибині (як при низькій воді) балкон із сонцем, з цим різнобарвним самоцвітом за жовтими і голубими шибками віконця.

Ти ніколи не спускався в цистерну, Плятеро. Я спускався, коли її випорожняли, багато років тому. Глянь: вона має довгу галерію, а далі малу кімнату. Коли я зайшов до неї, свічка, яку я тримав, погасла, і саламандра шибонула мені в долоню. Два жакливі дрозди схрестилися в моїх грудях, як схрещуються дві шпаги, як схрещені під черепом дві кістки... Усе містечко подірване цистернами і галеріями, Плятеро. Найбільша на подвір'ї Сальто-дель-Льобо, на майдані старовинної цитаделі Замку. Найкраща — та біля моєї хати, яка, як бачиш, витесана з однієї брили алябастрового мармуру. Галерія цистерни коло церкви тягнеться аж до виноградника Пунталеса і там виходить на поля поблизу річки. Ніхто ще не наважувався йти до самого кінця галерії, що починається біля шпиталю, бо їй немає кінця...

Пам'ятаю, як я ще був хлопчиком, у довгі дощові ночі мене будило округле хлипання води, що спадала з даху до цистерни. Пізніше, ранком, ми, мов божевільні, бігли подивитись, як багато натекло води. Коли було аж по вінця, як от сьогодні, — яке зворушення, і вигуки, і подив!

... Добре, Плятеро. А тепер я дам тобі відро цієї чистої і свіженької води, відро, яке одним духом випивав Вільєгас, бідний Вільєгас, що перепалив тіло коньяком і горілкою.

Він приходив часом, худий і задиханий, до хати в саду. Завжди ховався і тікав, бідний, призвичаєний до криків і каміння. Навіть самі собаки шкірили до нього зуби. І він відходив під полудневим сонцем, сумно і повільно, з гори вниз.

Того пополудня він прибіг за Діяною. Коли я виходив, вартовий у припливі гніву витягнув свою рушницю і вистрелив у собаку. Я не встиг затримати його. Нуждений, із свинцем у кишках, на мить відчайдушно закрутився з пронизливим виттям і впав мертвий під акацію.

Плятеро уважно приглядався до собаки, піднявши голову. Налякана Діяна бігала то до мене, то до нього, ховаючись. Вартовий, можливо, каючися, вияснював довго причини, сам не знаючи кому, пробував обурюватися, намагався заспокоїти своє сумління. Здавалося, що заслона закривала сонце, велика заслона, подібна до маленької заслони, що затьмарила одне здорове око вбитого собаки.

По мертвому собаці плакали знесилені морським вітром евкаліпти, голосніше з кожним подувом, у гнітючій і глибокій тиші, яку полудень простеляв по золотих щенивах.

Зажди, Плятеро. Або попасися хвильку, як хочеш, на цій ніжній луці. Але дозволь мені поглянути на це чудесне плесо, якого я не бачив стільки літ...

Глянь, як сонце, протинаючи густу воду, освітлює його глибоку зелено-золоту красу, яку захоплено споглядають при березі небесно-свіжі іриси... Є там оксамитні сходи, що збігають каскадами лабіринтів, є магичні готи з усіма ідеальними образами, які наносить мітологія снів у наповнену вщерть уяву зосередженого в собі маляра; граційні городи, які могла б створити вічна меланхолія божевільної царівни з великими зеленими очима; зруйновані палаци, такі, як той, що ми бачили в морі, коли того пополудня призахідне сонце скісно ранило воду... І більше, і більше, і більше; усе, що найсміливіший сон міг би загарбати, хапаючися за безмежну туніку несхопної краси, в картину пам'яті про весняну картину з болем, в саду забуття, що не існував ніколи... Все таке маленьке, але безмежне, бо виглядає недосяжним; це ключ до незчисленних вражень, скарби престарого мага гарячкових мрій...

Це плесо було моїм серцем, Плятеро. Так я його відчував — прекрасно затруєне в своїй самотності, в пишній химерності... Коли його ранила людська любов, відкривалась гребля і стікала з нього сукровиця, залишаючи його прозорим, чистим і лагідним, як потічок Льос-Льянос, Плятеро, у найбільш відкрити, золоту і теплу годину квітня.

Все ж таки часом бліда старовинна рука приносить моє серце до колишнього плеса, зеленого й самотнього, і

лишає його там зачароване, що відгукується до прозорих закликів — «осолодити своє горе», як Гілас до Алкіда в ідилії Шеньє, яку я тобі читав голосом «незбагненим і марним»...

Діти ходили з Плятеро до потічка між тополями, а тепер, граючись і сміючися надміру, ведуть його бігцем назад, всього обвантаженого жовтими квітами. Там, у долині, змочив їх дощ, з отієї пролітаючої хмари, що накрила зелень поля своїми нитками з золота і срібла, в яких тремтіла дуга веселки, як у лірі плачу. А на промоклій шерсті віслюка мокрі дзвіночки все ще скапують водою.

Свіжа, радісна, романтична ідилія! Навіть рев Плятеро стає ніжним під намоченим солодким вантажем! Він час від часу відвертає голову і обскубує квіти, які дістає мордою. Золоті і ніжні дзвоники звисають на хвилину у прозорій і зеленій слині, а потім пливають в оперезаний живіт. Хто міг би їсти квіти так, як ти, Плятеро, щоб йому не шкодили!

Химерний поплудень квітня!.. Блискучі й живі очі Плятеро повно віддзеркалюють хвилину сонця і дощу, в його заході, а над полем Сан-Хуан інша рожева хмара вистріпується дощем.

Раптом твердим самотнім бігцем, брудний, у високій хмарі пилуки, з-за рогу вулиці Тасмуро появляється осел. За хвилину засапані хлопчиська, підтягаючи драні штани, які спадають з темних животів, — кидають на нього каменюками й дрючками.

Він чорний, старий, високий і костистий — як протопресвітер — такий костистий, що здається, його безшерста шкіра прорветься в будь-якому місці. Зупиняється і, вишкіривши жовті, як квасоля, зуби, реве несамовито в небо з такою силою, яка заперечує його трухляву старість... Чи не загублений осел? Не пізнаєш його, Плятеро? Чого він хоче? Від кого він втікає цим несамовитим і нерівним бігом?

Побачивши його, Плятеро нашорошує вуха, спершу стуляє їх до купи, потім опускає одне вухо, біжить до мене, хоче сховатися в рові, хоче втікати — все нараз. Чорний осел проходить біля нього, зачіпає боком, сіпає сідло, обнюхує, реве до мурів монастиря і біжить униз вулицею...

І відчувається в спекоту дивна хвиля дрожу — мого чи Плятеро? — в якому речі здаються переставленими, так мов би низька заслона з чорного полотна перед сонцем раптом накрила засліплючу самоту на скруті завулку, де повітря раптово застигає і стає задущливим. Поволі віддалені речі повертають нас до дійсности. Згори чути мінливий гамір на рибному базарі, де продавці, які щойно приїхали з-над моря, вихваляють свою камбалу, барбульки, верховодки, кільку і раки; чути церковний дзвін, що сповіщає про завтрішню богослужбу, і свист то-чильника.

Плятеро ще тремтить і дивиться на мене час від часу, переляканий, в цьому самотньому мовчанні, в яке ми вдвох попали, самі не знаючи, чому.

— Плятеро, я думаю, що той осел у дійсності не був ослом...

І Плятеро, мовчазний, знову стрясається всім тілом з легким шерехом і дивиться у бік рова, сумно і недовіжливо...

Мою увагу, заблукану між квітами при стежці, полонила облита світлом пташка, що над вогкою зеленню луки билася пійманим ряснобарвним летом. Ми наближалися повільно — я попереду, Плятеро позаду. Тут поблизу був тінистий водопій, і зрадливі хлопчаки наставили там сільця на птахів. Бідна жертва підлітала так високо, як могла, мимоволі скликаючи своїх братів небесних.

Ранок був прозорий, чистий, пронизаний блакиттю. З сусіднього соснового гаю спливав легенький концерт надхненних трелів, що віддалявся і наближався, не вмовкаючи, під ніжний подув золотого вітру з моря, що колихав верхи дерев. Бідний невинний спів — так близько від цих твердих сердець!

Я сів на Плятеро і, підганяючи його ногами, поїхав ристю до гаю. Приїхавши під тінисту баню листя, я почав бити в долоні, співати і кричати. Плятеро, заражений моїм настроєм, заревів грубо раз чи двічі. А луни відгукнулися глибоко і повнозвучно, мов на дні великої криниці. І птахи полетіли в інший гай, співаючи.

Під віддалені прокльони лютих хлопчаків Плятеро притиснув свою велику волохату голову до мого серця і дякував так міцно, аж мені боліли груди.

Глянь на них, Плятеро, — простягнулися на всю довжину на соняшному хіднику, як утомлені собаки простягають свої хвости.

Молода жінка, як статуя бруду, виливаючи своє багатство бронзової наготи із неохайного лахміття зеленої й червоної бавовни, вискубує суху траву, яку лише своїми чорними, як дно казана, руками може досягнути. Розпатлана маленька дівчинка рисує вуглем на стіні сороміцькі алегорії. Хлопчик мочить собі на живіт, немов фонтан у свій басейн, і плаче з приємністю. Мужчина й мавпа чухаються, — той чухає патли, бурмочучи, а мавпа ребра, наче б грала на гітарі.

Час від часу мужчина сяде, потім підведеться, вийде на середину вулиці і б'є недбало в барабан, поглядаючи на балкон. Жінка, яку хлопчик штурхає, співає, між безсоромними прокльонами, фальшиво і монотонно.

Мавпа, з ланцюгом, що важить більше, ніж вона сама, без причини вдарила у дзвін і пішла нишпорити між камінням у рові, немов шукаючи найм'якшого.

Вже третя... візок зі станції пішов угору по Новій вулиці. Самотнє сонце.

Тут, Плятеро, маєш ідеал родини Амаро... Мужчина, наче дуб, чухається; жінка, як лоза, розляглася; двоє дітей, вона і він, щоб продовжувати рід; і мавпа, маленька і крихка, як світ, що їх всіх годує, ловлячи воші.

Прозорий морський вітер підноситься червоним схилом, добігає до левади на горбі і сміється між ніжними біленькими квітами; опісля замотується у соснових хащах і гойдає, мов легкі вітрила, палаюче павутиння: голубе, рожеве, золоте... Увесь пополудень — вітер з моря. І сонце, й вітер дають м'яку відраду серцю!

Плятеро несе мене вдоволено, охоче, легко. Здавалося б, що не відчуває мого тягару. Їдемо на гору так, наче б це було згори вниз. У далечині вібриє ясна безбарвна стьошка моря між останніми соснами, мов краєвид якогось острова. Там, внизу на зелених луках, скачуть від кущів до кущів спутані осли.

Долиною несеться хтивий трепет. Раптом Плятеро нашорощує вуха і закопилює ніздрі до самих очей, показуючи великі, як квасоля, жовті зуби. Він широко вдихає від чотирьох вітрів якусь незнану глибоку есенцію, яка певно прошиває йому серце... Так. Отам на другому горбі — його наречена, сіренька, делікатна, проти синього неба. Подвійний рев голосно і протяжно розбиває осяйну годину і падає подвійними каскадами.

Я мусів стримувати любовні почуття мого сердешного Плятеро. Його чудова наречена на поляні, сумна, як і він, дивиться йому услід великими агатними очима, повними польових картин. Марний таємничий клич котиться брутально по стокротках, як втілений у вільну плоть інстинкт.

І Плятеро біжить, пручаючись і щомиті намагаючись вернутися, і докоряє своїм неохочим дріботливим ходом: то несправедливо, то несправедливо, то несправедливо...

Ходи сюди, на насип, Плятеро. Ну, ходи, щоб могли пройти оті бідні бабусі... Вони, мабуть, ідуть від побережжя або з гір. Подивися. Одна з них сліпа, а інші дві ведуть її під руки. Вони, ймовірно, йдуть побачити дон Люїса, лікаря, — або до шпиталю... Дивися, як вони повільно йдуть; яку увагу й поміркованість вкладають у свої рухи ті, що бачать. Здається, мов би всі три боялися зустріти саму смерть. Чи бачиш, Плятеро, як вони простягають перед себе руки, мов бажаючи затримати саме повітря, відпихаючи уявні небезпеки, відпихаючи з абсурдною уважністю легеньке віття в квітах?

Впадеш, чоловіче... Чуєш, якими жалюгідними словами розмовляють? Вони циганки. Глянь на їх барвисту ношу із фальбанками. Бачиш? Ідуть без шалів, несуть свої високі постаті, не зігнуті віком. Почорнілі, брудні, спітнілі, закутані в пилуку під полудневим сонцем, але в них ще помітна якась бліда цупка краса, мов твердий засохлий спомин.

Глянь на них, Плятеро. З якою певністю вони несуть старість у життя, просякнуті цією весною, що приносить жовті квіти на будяччя у вібруючому меду свого розпаленого сонця!

На великому потічку, що від дощів розливався з берегів аж по виноградники, ми натрапили на загрузлий у болоті старий візочок, обладований травною й помаранчавою. Замурзана й обдерта дівчинка плакала над колесом і силкувалася допомогти осликові, меншому й худішому від Плятеро, — підпихаючи молодими, в розквіті, грудьми. І ослик силувався проти вітру на плакучий заклик дівчинки, бажаючи, без успіху, витягнути з багнища візок. Марні були її зусилля, як зусилля багатьох хоробрих дітей, як і лег отих утомлених літніх подувів, що, мліючи, падають між квіти.

Погладивши Плятеро, я запряг його, як міг, до возика перед нещасним осликом. Опісля я підігнав його ласкавим закликом, і Плятеро, раз тільки сіпнувши, витягнув із трясавиння ослика й візок — аж на горбок.

Як усміхнулося дівча! Здавалося, немов вечірнє сонце (що заломилося на жовті кришталі, заходячи за дощову хмару) освітило за її розмазаними сльозами світанок радості...

У своїй сльозистій радості вона простягнула мені дві вибрані помаранчі — гарні, тяжкі, округлі. Я прийняв їх з вдячністю і дав одну слабому осликові, як солодку потіху, а другу Плятеро, як золоту нагороду.

Я казав тобі, Плятеро, що душа містечка Могер — вино. Правда? Ні, душа Могеру — хліб. Могер подібне до пшеничного хліба, біле в середині, як м'якуш, і золотаве ззовні — о, смагляве сонце! — як ніжна шкуринка.

У пополудень, коли сонце палить найсильніше, все містечко починає диміти і пахнути сосною й теплим хлібом. І все містечко відкриває рота. Воно видається одним великим ротом, що пожирає велику буханку хліба. Хліб вживається з усім: з олією, з юшкою, з сиром і виноградом, щоб дати посмак поцілунку, з вином, росолом, шинкою, і хліб з хлібом. Також сам хліб, як надія, або з ілюзією.

Пекарі приїжджають на конях ристю, зупиняються при кожних закритих дверях, б'ють у долоні й кричать: «Пекарі!..» І чути ніжні сухі звуки, як буханки вдаряються об булки, а хлібини об рогалики, — у великих кошах, що їх підносять голими руками.

І відразу убогі діти дзвонять біля головної брами або калатають у парадні двері, голосячи протяжно в середину: «Дайте трі-і-ішки хлі-і-іба!»

Який ти сьогодні гарний, Плятеро! Ходи сюди... Макарія тебе добре викупала цього ранку! Все, що біле, і все, що чорне, на тобі — блищить і відбивається, як день і ніч після дощу. Який ти гарний, Плятеро!

Плятеро, дещо засоромлений таким виглядом, іде повільно до мене, ще мокрий від своєї купелі й такий чистий, що має вигляд голої дівчини. Його обличчя проясніло, мов світанок, а великі очі іскряться життям, немов би наймолодша з грацій наділила їх снагою й блиском.

Я це йому говорю, і в припливі братнього захоплення обнімаю його голову, сердечно тисну до грудей і лоскочу... Він, опустивши очі, борониться несміло вухами, не втікаючи; або, увільнившись, відбігає недалеко і знову зупиняється, — мов грайливий собачка.

— Який ти гарний, чоловіче! — повторюю я. І Плятеро, як убогий хлопчик, що перший раз у новому вбранні, біжить несміливо, розмовляючи зі мною, поглядаючи на мене в бігу, радісно стриже вухами і зупиняється на дверях стайні, вдаючи, що їсть різнобарвні дзвоники.

Аглая, та, що дарує добро і красу, оперлася об грушу, що красується потрійною короною з листя, груш і горобців, і дивиться на нас усміхнена, майже невидима в прозорості ранкового сонця.

Хоч би й де я зупинився, Плятеро, мені здається, що спиняюся під сосною з Ля-Корони. Хоч куди дійду — до міста, до любови чи до слави — мені здається, що приходжу під її зелену і розливу повноту під безмежною блакиттю неба в білих хмарах. Як для моряків з Могеру під час бурі на міліні, вона є круглим і ясним маяком у неспокійних морях моїх снів, певним, незрушним пристановищем моїх тяжких днів, стоячи на самому хребті свого червоного і суворого узбіччя, яким проходять жебраки до Санлюкару.

Яку силу завжди я відчуваю, відпочивши під спомином про неї! Вона єдина не втратила величі з роками мого росту, єдина, що з кожним роком ставала більшою. Коли їй відтяли ту гілляку, яку зломив гураган, мені здавалося, що вирвали мені частину тіла; і часами, як мене несподівано зловить біль, мені здається, що це теж болить і сосні на Ля-Короні.

Слово «велична» підходить їй так, як морям, як небу, як моему серцю. В її тіні віками спочивали племена і племена людей, поглядаючи на хмари, — як і на водах, і під небом, і в носталгії мого серця. Коли мої думки розгублені й свавільно насуваються примхливі образи, або в такі хвилини, коли поруч речей, ясно бачених, я бачу речі ніби другим зором, — в такій непевності стає переді мною сосна з Ля-Корони, переображена в якийсь незнаний образ вічності, шумливіша, могутніша навіть, і кличе мене, щоб я відпочив у її тиші, наче зелена і вічна ціль моєї мандрівки крізь життя.

Дарбон, лікар Плятеро, — здоровий, як строкатий бик, і червоний, як кавун. Важить з десять пудів. Йому, згідно з його розрахунком, шістдесятка.

Коли він говорить, йому бракує деяких звуків, як у старому піяніні, а часом, замість слова, йому виходить тільки свист повітря. Все це діється в супроводі хитання голови, різких жестів руками, старечого дрижання і плювання в хустку — більше не можна вже бажати. Приємний концерт перед вечерею.

Він зовсім не має зубів і їсть тільки м'якуш з хліба, який спочатку зм'якшує в руці. Зімне один м'ячик і --- в червоний рот! Там він його тримає і перекидає десь з годину. А пізніше ще один м'ячик, і ще один... Жує яснами, і його підборіддя тоді сягає аж до довгого кривого носа.

Я ж кажу, він великий, як строкатий бик. Ставши в дверях кузні, заступає всю хату. Але з Плятеро він такий ніжний, як дитина. А коли побачить квітку або пташку, зразу починає сміятися, широко відкривши рота, довгим протяжним сміхом, швидкість і тривання якого не може стримати, і цей сміх завжди кінчається плачем. Пізніше, заспокоївшись, довго дивиться в бік старого кладовища:

— Моя дівчинко, моя бідненька дівчинко...

У голій і розпеченій сонцем суші великого заплиюженого подвір'я, яке, хоч і як легенько ступатимеш, покриває тебе до очей своїм білим дрібненьким пилом, — хлопчина з джерелом утворюють безпосередню й усміхнену єдність, кожне з своєю душею. Хоч тут немає ні одного дерева, серце, прибувши сюди, наповнюється єдиним словом, яке очі вписують у синє небо великими буквами зі світла: ОАЗА.

Ранок уже такий гарячий, як сієста, і цикада пиляє оливкове дерево в саді Сан-Франсіско. Сонце вдаряє хлопчину в голову, — та він, зайнятий водою, не відчуває його. Простягнувшись на землі, він тримає руку під живим струменем води, який витворює в його долоні хвилюючий палац свіжості й граційності, в який задивлені його чорні зворушені очі. Він говорить щось сам з собою, шморгає носом, чухається тут і там другою рукою між лахміттям. Палац, завжди той самий і щомиті оновлений, часом тремтить. Тоді хлопець зосереджується, напружується, заглиблюється в себе, щоб навіть пульсування крові, яке, зрушивши один уламок скла, може змінити чутливий образ у калейдоскопі, — не позбавило води її первісної форми.

Плятеро, я не знаю, чи ти зрозумієш, що я тобі скажу: але цей хлопчина тримає у своїй долоні мою душу.

Ми розуміємося добре. Я дозволяю йому йти, куди він захоче, — а він завжди везе мене туди, куди я бажаю.

Плятеро знає, що, спинившись під сосною з Ля-Корони, я люблю підійти до її стовбура, погладити його і дивитися на небо крізь її прозору і велику корону; знає, що я захоплююся стежкою, яка біжить поміж травою до Старого фонтану; що для мене справжнє свято дивитися на річку з соснової гори, яка своїм високим гаєм нагадує класичні краєвиди. Якщо я, спокійний, задрімаю на його хребті, то прокинувшись, мої очі завжди відкриються на один з таких приемних краєвидів.

Я поводжуся з Плятеро, наче б він був дитиною. Коли дорога вибоїста і йому трохи тяжко, я злажу, щоб облегшити його. Цілую його, обдурюю, дратую... Він добре знає, що я його люблю, і не сердиться на мене. Він такий, схожий на мене і такий відмінний від усіх інших, що я починаю думати, мовляв, йому сняться мої сни. Плятеро віддався мені, як пристрасна молода дівчина. Усе дозволяє. Я знаю, що я його щастя. Він навіть уникає інших ослів і людей...

Маленька донечка вугляра — така вродлива і замурзана, як монета, з чорними очима і повними губами, що пашать від крові під пилюкою вугілля, — сидить на кам'яній плиті при дверях хатини і заколисує свого братика.

Вібує травнева година, розпечена і чиста, як нутро сонця. В соняшній тиші чути кипіння казанка, що вариться у полі, рик з пасовиська Кабальйос, веселість морського вітру в гушавині гілля евкаліптів.

З почуттям і солодко вуглярочка співає:

*Мій хлопчина буде спати,
У ласці Диви Марії...*

Павза. Вітер між верхами...

*...тому що заснув хлопчишина,
засинає і пестункаааа...*

Вітер... Плятеро, що сумирно ступає між спаленими соснами, повільно наближається. Опісля лягає на чорну землю і, під довгу колискову, засинає, мов дитина.

Оте дерево, Плятеро, та акація, яку я сам садив, те зелене полум'я, що росло з весни на весну і сьогодні навіть закриває нас своїм багатим щирим листям, просвітленим вечірнім сонцем, — була першим джерелом моїх поезій, коли я ще жив у тій хатині, що тепер закрита. Яканебудь її галузка, замаєна смарагдом у квітні чи золотом у жовтні, коли я на неї глянув лише на мить, — торкала прохолодою мое чоло, мов найбільшою рукою муза. Яка ніжна, яка струнка, яка вона була чарівна!

Тепер, Плятеро, ця акація господиня майже всього подвір'я. Якою незугарною вона тепер зробилася! Я не знаю, чи вона пригадує мене. Мені ж вона здається іншою. Весь той час, відколи я забув про неї, так наче б вона не існувала, — рік за роком весни формували її згідно з своєю примхою, поза моєю волею і вподобанням.

Вона мені тепер нічого не говорить, хоч і є деревом, і то деревом, яке я посадив. Будь-яке дерево, якого ми перший раз торкаємося, Плятеро, наповнює наше серце почуттями. Дерево, яке ми так любили і яке так добре знали, нічого нам не каже, коли знову його побачимо, Плятеро. Дуже сумно, але зайво більше говорити. Ні, я не можу бачити в цім стопі дерева з призахіднім сонцем свою повішену ліру. Граційна гілка не приносить мені вірша, ні внутрішнє освітлення вершка нової думки. І тут, де я стільки разів ховався від життя з ілюзією свіжої, музичної й пахучої самотности, я відчуваю себе ніяково й холодно і хочу відійти, як тоді хотів виходити з аптеки, з клубу чи з театру, Плятеро.

Вона сиділа непорушно у лихенькім кріслі, з блідим без відблиску обличчям, як зім'ятий нард, посередині холодної побіленої спальні. Лікар наказав їй ходити в поле, щоб набратися трохи сонця в цей холодний травень, але сердешна не могла.

— Заки дійду до мосту, — казала мені, — бачите, пане, як він близько, — душгуся.

Дитячий голос, тоненький і зламаний, слабшав утомлено, як часом слабшас літній подув.

Я віддав їй Плятеро, щоб проїхалася трохи. Сіла на нього — який усміх на загостреному смертю обличчі — тільки чорні очі й білі зуби!

... Жінки виходили на двері, щоб побачити, як ми проїздимо. Плятеро йшов повільно, наче б знав, що везе крихку лілею з ніжного кришталю. Дівчинка в своїй білій сукні Богоматері з Монтемайора, оперезана червоним, переображена гарячкою й надією, — виглядала, мов янгол, що проїздить містечком до південного неба.

Раптом тишу вулиці гостро роздирає сухий стукіт барабана. Опісля пронісся трепетом хрипкий протяжний вигук продавця. Тоді на кінці вулиці почувся тупіт ніг... І крик дітвори: «Дідусь з образками! Образки! Образки!»

На розі вулиці чекає на кріселку зелена скринька, з чотирма рожевими стрічками, сочкою до сонця. Старий б'є і б'є у барабан. Група дітей без гроша, з руками в кишенях або за спиною, юрмиться мовчазно біля скрині. Трохи пізніше прибігло ще одно з копійкою в руці. Підходить і очима прилипає до сочки...

— Тепе-е-ер побачиш... генерала Пріма... на своєму білому коні-і-і-і...! — кричить утомлено старий і б'є у барабан.

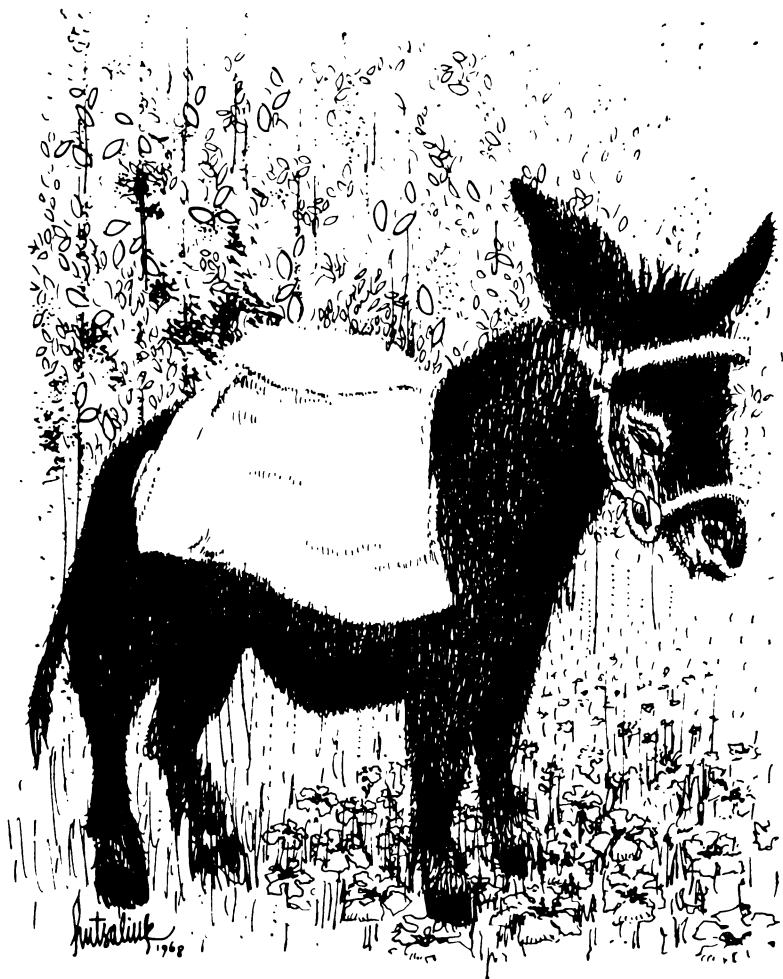
— Гавань... Барсельони-и-и-и...! — І знову б'є.

Інші діти прибігають з копійками і відразу простягають їх старому, дивляться захоплено на нього, готові купувати його фантазію. А старий продовжує:

— Тепе-е-ер побачите... замок Гавани-и-и!! — І б'є у барабан...

Плятеро, що прийшов з сусідньою дівчинкою і собакою оглянути образки, запхав свою велику голову між дітей — для розваги. Старий, з припливом гумору, каже до нього: «Де твоя копійка?!».

Всі діти без грошей регочуть, хоч їм не до сміху, поглядаючи благально і захоплено на старого.

Яка чиста, Плятеро, і яка чудова ця квітка при дорозі! Цілі натовпи проходять біля неї, — бики, кози, лоша-та, люди, — і вона, така ніжна і така слабенька, все ще стоїть, крихка і фіялкова за самотнім плотом, не сплям-лена нічим нечистим.

Щодня ти оглядав її між зеленню, як ми під пагор-бом повертали на коротшу дорогу. Ось біля неї пташка, що відлітає геть — чому? — як ми наближаємося; тепер вона налита, як глибокий келих, чистою водою з літньої хмари-ни; ось дозволила бджолі пограбувати себе або метеликові прикрасити себе на мить.

Ця квітка житиме лише кілька днів, Плятеро, хоч пам'ять після неї може бути вічна. Її життя буде, як день твоєї весни, як весна мого життя... О, що я віддав би осені, Плятеро, за цю божественну квітку, щоб день-у-день вона була звичайним нескінченним прикладом для нашого життя.

Я не знаю, Плятеро, чи ти зумієш побачити щось на фотографії. Я показував їх деяким селянам, і вони не бачили на них нічого. Отож це є Лорд, Плятеро, фокстер'єр, про якого я тобі часом говорив. Подивись на нього. Ось він, бачиш? Лежить на подушці між горшками гераній, на мармуровій терасі і гріється в зимовому сонці.

Бідний Лорд! Я його привіз із Севільї, коли там малював. Він був зовсім білий, майже безбарвний у тому багатстві світла, повний, як жіноче стегно, круглий і бурхливий, як струмінь води під крантом. Тут і там мав чорні цятки, як метелики. Його блискучі очі були два маленькі світи шляхетних почувань. Мав у собі жилку безумства. Часом без ніякої причини почне карколомно бігати навкруг лілей на мармуровій терасі, які в травні прикрашають усе, — рожеві, жовті й голубі від кольорових шибок на даху, що крізь них просвічує сонце; виглядали наче голуби, яких малює дон Камільо . . . Іншим разом вибіжить на дах і вчинить вереск у ластовиних гніздах . . . Кожного ранку Макарія мила його милом, і він був завжди такий блискучий, як зубці даху на голубому тлі неба, Плятеро.

Коли помер мій батько, він просидів цілу ніч біля його труни. Якось коли захворіла моя мати, він поклався в ногах її ліжка і лежав там цілий місяць, не ївши і не пивши . . . Одного дня люди прийшли до нас сказати, що Лорда покусав якийсь скажений пес . . . Мусіли відвести його до підвалу в Замку і прив'язати там до дерева, далеко від людей.

Його останній погляд, коли його вели вузькою вуличкою, ще сьогодні прошиває моє серце, як і тоді, Плятеро, як світло мертвої зірки, яке ще живе, долаючи своє небуття піднесеною напругою свого болю . . . Щоразу коли

страждання рани́ть моє серце, переді мною постає довгий, як стежка від життя до вічності — тобто від потічка до сосни на Ля-Корона, — погляд, що Лорд його лишив на-завжди в серці, як жорстокий слід.

Колодязь ! . . . Плятеро, яке то глибоке, свіже, дзвінке, темнозелене слово! Здається, що саме слово просвердлило темну землю — аж до свіжої води.

Глянь: фігове дерево прикрашає й розвалює цямрини. А всередині, між оброслою мохом цеглою, на віддалі руки, — відкрилась синя квітка з гострим запахом. Трохи нижче ластівка звилала гніздо. Далі, за портиком нерухомої тіні, є смарагдовий палац і озеро. Коли кинеш камінь у його тишину, воно сердиться й бурчить. А під кінець — небо.

(Приходить ніч, і там у глибині жевріє місяць, прикрашений мінливими зірками. Тиша! Життя пішло дорогами кудись далеко. Колодязем відходить у глибину душа. Крізь нього видно мов би другий бік смеркання. І здається, що з уст колодязя вилізе велетень ночі, владар усіх таїн світу. О, тихий і магічний лабіринте, запашний і тінистий парку, зачарована магнетична світлице!).

— Повір мені, Плятеро, якщо я одного дня кинусь у цей колодязь, то не тому, щоб покінчити самогубством, а тому, щоб скорше досягнути зір.

Плятеро реве, спрагнений, нетерплячий. З колодязя вилітає ластівка, перелякана, схвильована й мовчазна.

Ми вибирались на монтемайорський хутір на таврування молодих биків. Бруковане подвір'я, тінисте під безмежним розпеченим небом пополудня, бриніло від веселого іржання міцних коней, від свіжого сміху жінок, від різкого гавкання неспокійних собак. Плятеро почав хвилюватися в куті.

— Але, хлопче, — сказав я, — ти не можеш з нами йти; ти ще замалий...

Він так розхвилювався, що я попросив Тонта, щоб сів на нього верхи і їхав з нами.

...Яка радісна їзда прозорим полем! Усміхалися мочарища, обведені золотом, із сонцем у своїх розбитих дзеркалах, що їх помножували закриті вітряки. Через твердий округлий стукіт кінських копит було чути прудку дрібненьку ристь Плятеро, який мусів її прискорювати, як потяг з Ріогінто прискорює свій дрібний цокіт, — щоб не лишитися самому позаду на дорозі. Раптом почувся ніби постріл з пістолета. Плятеро торкнувся ніздрями лопатки стрункого сивого лошака, а той відповів йому раптовим ударом копита. Ніхто не звернув ніякої уваги, але я побачив, що одна нога Плятеро кривавила. Я зіскочив на землю й перев'язав йому жилу колючкою й конячим волосінням. Тоді наказав Тонтові відпровадити його до хати.

Повільно і сумно подалися вони обидва сухим дном струмка, що тягнеться від села, оглядаючись на нашу валку, що зникала, виблискуючи.

Коли, вернувшись з хутора, я пішов глянути на Плятеро, він був сумний, пригнічений.

— Бачиш, — зідхнув я до нього, — що не можеш нікуди йти з дорослими?

Читаю в словнику: *Ослографія*, ж. р.: *вживається іронічно для опису осла.*

Бідний ослику! Ти ж такий добрий, такий шляхетний, розумний! Іронічно . . . Чому? Хіба ти не заслужив на серйозний опис, — коли ж правдивий твій опис був би казкою про весну? Таж людину, що добра, повинні б звати ослом! А осла, що недобрий — людиною! Іронічно . . . Про тебе, інтелектуала, приятеля старого і дитини, струмочка і метелика, сонця і собаки, квітки і місяця; спокійного й задуманого, меланхолійного і милого, Марка Аврелія лук . . .

Плятеро, що без сумніву розуміє, дивиться на мене великими блискучими очима, лагідними і твердими, в яких на клаптику вигнутого темнозеленого неба блищить маленьке іскристе сонце. Ох! Якби це патлате ідилічне головище знало, що я справедливий до нього, що я ліпший за тих, що пишуть словники, що я майже такий добрий, як він!

І я зробив нотатку на полях книжки: *Ослографія*, *переносне значення: повинно вживатись іронічно (річ ясна!) для опису такого дурня, що складає словники.*

Як солодко їдеться цими глибокими дорогами літа, обвішаними ніжним деревієм. Я читаю, наспівую або виголошую до неба вірші. Плятеро скубе на тінистих насипах ріденьку траву, запорошені мальви, жовтий щавель. Він більше стоїть, ніж іде. Я йому дозволяю . . .

Голубе, голубе, голубе небо, пробите моїм поглядом в екстазі, підноситься понад вгнуті плодами мигдалеві дерева до своєї остаточної слави. Поля блищать — палаючі, спокійні. Біле вітрило застигло на вічність без вітру на далекій ріці. З-під гір підносяться густі дими пожежу, як округлі чорні хмари.

Та наша подорож досить коротка. Вона, мов один ніжний невинний день серед багатогранного життя. Ні апофеоза неба, ні замор'я, куди пливе ріка, навіть не трагедія вогню!

Коли між запахом помаранч почуємо свіжий і веселий брязкіт норії, Плятеро порикує весело і пустує. Які прості щоденні радощі! Біля водопою я наповнюю собі склянку і п'ю цю сніжну рідину. Плятеро занурює в тінисту воду ніздрі і п'є, то тут, то там, — в найпрозоріших місцях — жадібно . . .

У спокійному і притишеному притулку сільського присмерку — яка поезія огортає здогади далекого і неясні спомини про речі, ледве знані! Це, як заразливий чар, що тримає ціле містечко, мов на розп'ятті сумної і довгої думки.

Проноситься запах від ситого чистого збіжжя, що під свіжими зорями лежить на токах невиразними пагорбами — о Соломоне! — ніжними й золотавими. Тихо наспівують робітники у дрімотній втомі. А вдови сидять у сінях і думають про померлих, що сплять так близько, зараз за подвір'ям. Діти бігають від тіні до тіні, немов птахи, що літають з дерева на дерево...

Часом крізь темнаве світло, що залишається на побілених стінах убогих хат, в яких починають жевріти газові лампи, проходять невиразні силуети, землісті, мовчазні й скорботні — новий жебрак, португалець, що йде на корчоване поле, принагідний злодій; — силуети, що контрастують своїм темним і страшним виглядом з цією сумірністю, яку кладе на відомі речі рожевий присмерк, повільний і містичний... Діти відходять спати, і в таємничості дверей без світла говорять про мужчин, що «виробляють масть із дітей, щоб лікувати дочку короля, хвору на сухоти...»

Сучка, про яку я говорив тобі, Плятеро, належить стрільцю Льобатові. Ти її добре знаєш, бо ми її часто зустрічали на дорозі Льос-Льянос... Чи пригадуєш? Така золотаво-біла, як захмарений захід у травні... Вона народила четверо цуценят, і Салюд, молочарка, забрала їх до своєї хижки на Ляс-Мандресі, бо її дитя вмирало, і дон Люїс порадив їй давати юшку з цуценят. Ти добре знаєш, як далеко від хати Льобата до мосту на Ляс-Мадресі, коли йти через Ляс-Табляс...

Плятеро, кажуть, що сучка ходила, мов божевільна. того дня, — входила і виходила, заглядала на дорогу, вилазила на насипи, нюхала людей... Над вечір її ще бачили біля хатини сторожа, на Льос-Орносі, як стояла на мішках вугілля і сумно вила на захід сонця.

Ти знаєш добре, як далеко від вулиці Енмедіо до провулка Ляс-Табляс... Чотири рази ходила сучка туди і поверталася протягом ночі, і щоразу приносила маленьке цуценя в зубах, Плятеро. Над ранок, коли Льобато відчинив свої двері, побачив на порозі сучку, що ніжно дивилася на свого господаря, разом з усіма цуценятами, що незугарно тремтіли і ссали її рожеві повні соски...

Плятеро, можливо вона від'їздила — куди? — тим чорним осонценим потягом, що, протинаючи білі хмари, пробігав високим насипом на північ.

Я стояв унизу з тобою в хвилястих і жовтих пшеницях, скроплених кров'ю маків, яким уже липень накладав коронки з попелу. А хмаринки голубого диму — чи пригадуєш? — покривали на хвилину смутком сонце й квіти, котячися марно в ніщо...

І на мить — ясна голівка, закутана у чорне!.. Виглядала, як портрет уяви в перелітній рамі віконця.

Можливо, вона думала: хто міг би бути той чоловік в жалобному і той срібний ослик?

А хто ж то міг би бути! Це ж ми... правда, Плятеро?

Ранок святого Якова у чорних і сірих хмарах, мов окутаний ватою. Усі пішли до церкви. А ми лишилися на городі: горобці, Плятеро і я.

Горобці! Під округлими хмарами, з яких часом падають дрібненькі краплі дощу, — як вони прилітають і вилітають з дикого винограду, як щебечуть, як вітаються дзьобами! Один падає на гілку, відлітає, і гілка вся тремтить; другий п'є трішки неба із маленької калюжі при колодязі; інший скочив на краєць обороту, покритого майже зів'ялими квітами, що їх трохи оживляє похмурий день.

Благословенні пташки, без точного визначених свят! У незмінній свободі природи і правди нічого (хібащо, можливо, маленьку радість) не дають їм оті дзвони. Задоволені, без невідхильних зобов'язань, без отих піднесень і спадів, які захоплюють або лякають бідних рабів-людей, без ніякої моралі, крім власної, без іншого бога крім блакиті, — вони мої брати, мої любі брати.

Вони подорожують без грошей і без валізок; виселяються з хат, коли їм забажається; відчують потічок, передбачають гущавини, і треба їм розкрити тільки крила, щоб знайти щастя; вони не знають понеділків і субіт; купуються всюди, в кожний час; люблять любов'ю, що не має імені, космічну кохану.

І коли люди (ці бідні люди!) йдуть у неділю до церкви, замикаючи двері, — горобці, даючи радісний приклад любови без ритуалу, відразу прилітають із свіжим і веселим щебетом на город при закритих хатах, де якийсь поет, котрого вони вже добре знають, і якийсь ніжний ослик — ти зі мною згодний? — їх приймають за братів.

Сьогодні ми не можемо виходити, Плятеро. Я щойно прочитав на майдані Льос-Ескрібанос прокламацію:

«Кожен собака, що буде помічений на публічних місцях цього шляхетного міста Могер, без власного сая-мо, тобто намордника, буде розстріляний представниками моєї влади».

То значить, Плятеро, що в містечку є скажені собаки. Вже вчора з Монтуррію, з Кастільйо, з Трасмурсу було чути постріли за пострілами муніципальної гвардії, того нічного летючого загону, що його також заснував Фраско Велес.

Льолілья, юродива, кричить до всіх вікон і дверей, що нема скажених собак і що в дійсності наш алькад (як і його попередник Васко, що переодягав Тонта за духа) шукає затишку, який дають йому постріли, щоб гнати са-могон з агави й фіґи. Але що, як це дійсно правда, і тебе вкусить скажений собака? Я не хочу про це навіть думати, Плятеро!

Плятеро спливає кров'ю, фіялковою густою кров'ю, від укусів мух. Цикада пиляє сосну, яка ніколи не падає . . . Коли я відкрив очі після глибокого довгого сну, піщаний краєвид уявився мені білим, холодним у своїй спеці й примарним.

Низькі кущі скроплені зірками своїх блідих великих квітів, троянд з диму, з газу, з японського паперу, кожна з чотирма малиновими сльозинами; і задушлива імла вибілює присадкуваті сосни. Ніколи досі ще не бачений жовтий птах з чорними плямами застиг, заціпенівши, на гілці — мов на цілу вічність.

Сторожа садів б'є у бляху, щоб відстрашити птаство, яке зграями злітає з неба красти помаранчі . . . Доїхавши у тінь великого горіхового дерева, я розрізаю два кавуни, які відкривають свою червоно-рожеву паморозь з протяжним свіжим тріскотом. Я їм свого кавуна повільно, прислухаючись до далеких дзвонів вечірні. Плятеро п'є солодкий м'якуш свого кавуна, наче воду.

Ми з Плятеро добре знаємо із своїх нічних мандрівок пісню цвіркуна.

Перша пісня цвіркуна під присмерк — непевна, тиха і шорстка. Він міняє тон, вчиться сам від себе і поступово підноситься до своєї висоти, мов шукаючи гармонію місця і години. Раптом, коли виходять зорі на прозоре зелене небо, пісня набирає солодкої мелодійності вільних дзвіночків.

Прилітають і відлітають свіжі фіялкові подуви; повно відкриваються квіти ночі, і долиною проходить чиста божественна есенція від злитих лук, небесних і земних. І пісня цвіркуна підноситься велично, наповнює всі поля, мов голос тіні. Вже не вагається, не зупиняється. Мов випливаючи сама з себе, кожна нота є близнюком другої в братерстві темних кристалів.

Минають тихі години. Немає війни на світі, спокійно спить хлібороб і бачить небо на глибокому дні свого сну. Можливо, між берізкою на стіні ховається любов в екстазі, очі задивлені в очі. Поля квасолі посилають до містечка вісті з ніжних пахощів, як у щирій, голій і вільній молодості. Пшениці хвилюються, зелені від місячного світла, зідхаючи до вітру о другій, третій, четвертій годині ранку... Пісня цвіркуна від довгого звучання загубилася... Ось вона знов! О пісне цвіркуна на досвітку, коли ми з Плятеро, дрижачи від холоду, вертаємося до ліжка білими від рос стежками! Червоний заспаний місяць зсувається вниз. Тепер уже пісня п'яна місяцем, підхмелена зірками, романтична, таємнича, щедра. Саме тоді, коли великі жалобні хмари, обведені сумним, дещо синім фіолетом, повільно витягають з моря день...

Ти напевно не знаєш, Плятеро, чого прийшли ці діти. Вони прийшли псбачити, чи я дозволю їм взяти тебе з собою, щоб просити ключа на площу для бою биків цього пополудня. Але не журися. Я їм уже сказав, щоб навіть і не думали...

Вони були мов божевільні, Плятеро! Ціле містечко заворушене коридою. Оркестра грає вже від ранку під тавернами, — надламана і розстроєна; приїздять і від'їздяють вози і коні вгору і вниз по Новій вулиці. А там позаду, на бічній вулиці, підготовляють Канарка, той жовтий віз для квадрильї, що діти його так дуже люблять. В усіх садах позривали квіти для почесних дам. Боляче бачити парубків, що незугарно ходять вулицями, в широких брилях, у сорочках, з сигарами, і пахнуть стайнею та горілкою.

Десь о другій годині, Плятеро, в оту хвилину самотности й сонця, у тій прозорій порожнечі пополудня, коли матадори й почесні дами починають вдягатися, — ти і я вийдемо задньою брамою і підемо доріжкою в поле, як і минулого року...

Які прекрасні поля в ці дні фієсти, коли їх усі покинули! Ледве чи можна побачити у виноградниках чи в городах хоч одного старого, що нагинається до терпкої виноградної лози або до чистого потічка... А далеко над містечком підноситься, мов корона блазня, округлий галас — биття долонь і музика з арени, — що повільно глухне, коли ми спокійно відходимо геть до моря... А душа. Плятеро, почуває себе справжньою королевою всього, що вона охоплює своїми почуттями, королевою великого і здорового тіла природи, яка, коли її шанують, віддається тим, що гідні її величної і вічної краси.

Страх. Стриманий віддих. Холодний піт. Страшне похиле небо придушило ранок. (Нема куди ховатися). Тиша... Любов зупиняється. Тремтить провина. Каяття закриває очі. Ще тихіше...

Грім, глухий, розкотистий, нескінченний, як позіхання, що не може дійти до кінця, як великий віз каміння, що ось-ось покотиться з небес на місто, — проїздить повільно по порожньому світанку. (Нема куди втікати). І все слабе — квіти, птахи — зникає з життя.

Боязко страх споглядає крізь відхилене вікно на Бога в трагічному світлі блискавиць. А там на сході, між подертими хмарами, просвітлює сумно фіялковим і червінню — холодною, каламутною, — що не може подолати темряви. О шостій годині, що виглядає на четверту, чути споза рогу диліжанс, а візник у зливі, щоб відігнати страх, співає. Згодом поспішає порожній віз з виноградника...

Дзвін Ангела Господнього! Суворий, осамітнений — хлипає між громами. Чи не останній вже дзвін світу? І хочеться, щоб дзвін замовк зовсім або щоб бив сильніше, ще сильніше, щоб заглушив бурю. А ми ходимо з місця на місце, плачемо, і самі не знаємо, чого хочемо...

(І нема куди ховатися). Серця холонуть. З усіх боків кличуть діти...

— Що діється з Плятеро, що самотній там, у беззахисній стаєнці на подвір'ї?

Червона заграва підноситься до неба над святковим містечком, звідкіля доносяться з леготом різкі звуки носталгійних вальсів. Вежа видається сірою, німою і твердою у блукаючому німбі фіялкового, синього й жовтого... А там, за темними коморами передмістя, спадає жовтий і дрімливий місяць і лягає самотній на ріку.

Поля — насамоті з своїми деревами і з тінями дерев. Чути надщерблений спів цвіркуна, сновійну розмову захованих вод і м'яку вогкість, наче б топилися зорі... Смутно реве Плятеро з теплоти своєї стайні.

Ходить пробуджена коза, її дзвінок звучить спочатку тривожно, пізніше солодко. Нарешті затихає... Далеко, від Монтеймайору, реве якийсь осел. Пізніше інший від Вальехуельо... Гавкає собака...

Ніч така прозора, що в саді видно навіть колір квітів, як удень. Біля останньої хати на вулиці Ля-Фуенте, під червоною хиткою ліхтарнею, повертає на розі самотній чоловік... Це я? Ні, бо — в пахучому небесному сутінку, рухомому, позолоченому, що його накинув місяць, бузки, легіті тіні — я прислухаюся до свого глибокого незрівнянного серця...

Обертається земля, спітніла і м'яка...

Під час збору винограду, коли я був одного червоного пополудня у винограднику біля потічка, жінки мені сказали, що якийсь муринчик розпитував про мене. Я подався в напрямі току, та він уже спускався стежкою.

— Саріто!

Це був Саріто, слуга Розаліни, моєї нареченої порторіканки. Він утік із Севільї, щоб по селах битися з биками, і прийшов з Нієблі пішки, з червоним плащем через плече, голодний, без гроша.

Чоловіки стежили за ним скося, з ледве прихованою сневагою; жінки, більше задля чолсвіків, ніж з власної волі, його оминали. Трохи раніше, проходивши біля виноградного преса, він побився з одним хлопцем, який протяв йому зубами вухо.

Я усміхнувся до нього і заговорив привітно. Саріто, не маючи відваги пестити мене, пестив Плятеро, який проходжався і їв виноград, і поглядав на мене з великою шляхетністю . . .

Яка сумна краса, жовта і зблякла, пообіднього сонця, коли я прокидаюся під фіговим деревом!

Сухий вітер, із запахом кліщинцю, що топиться, пестить мое спітніле тіло, коли я прокидаюся. Широке листя старого гладенького дерева, що легенько коливається, то накриває мене тінню, то засліплює сонцем. Здається, наче колише мене ніжно у колисці — з сонця у тінь, з тіні на сонце.

Далеко, в безлюдному містечку, геть за припливом кришгалевого повітря, дзвони вибивають третю годину до вечірні. Почувши їх, Плятеро, що вкрав у мене великого кавуна з солодкою рожевою памороззю, стоїть нерухомо і дивиться на мене великими зніяковілими очима, на яких лазить липка зелена муха.

Від його утомлених очей утомлюються мої очі... Вітерець вернувся, мов метелик, що намагається літати, але йому раптом закриваються крила... крила... мої тяжкі повіки раптом закриваються....

У вересневі ночі фестивалів ми виходили собі на горбок у саду за хатою, щоб сприймати фієсту містечка з оцієї пахучої тиші, яку видихають нарди коло ставка. Піоса. старий сторож виноградників, п'яний на току, грав на ріжок годину за годиною, повернувшись обличчям до місяця.

Було вже пізно, і загорялися фоєрверки. Спочатку — слабі приглушені тріскоти; опісля безхвості ракети, що відкривалися вгорі зідханням, мов око, повне зір, що бачить поля — в одну червоно-фіялкову, синю мить; були й інші, що їх пишнота спадала, мов голе тіло дівчини, що вигиналася станом, мов кривава верба, що скапувала квітами світла. О, які палаючі пави, які небесні китиці прозорих троянд, які вогненні фазани у зоряних садах!

Щоразу, коли лунали вибухи, Плятеро весь тремтів — синій, фіялковий чи червоний у раптовому освітленні простору; і в мерехтливому сяйві, яке збільшувало або зменшувало тіні на горбі, я бачив його великі чорні очі, що налякано дивилися на мене.

Коли на завершення між далеким гомоном містечка підносилася до неба над замком золота корона в кружлянні з гучним громом, від якої жінки закривали очі й затикали вуха, Плятеро тікав між лозами винограду, мов душа, за якою гнався біс, і ревів безумно до затишних сон у тіні.

Тому що ми прибули до столиці, я хотів би, щоб Плятеро побачив Міський сад... Ми йдемо собі повільно вздовж залізної огорожі, у приемних тінях акацій і платанів, ще обвішаних плодами. Кроки Плятеро лунають по широких мокрих плитах хідника, які блищать від поливання, місцями голубі від неба, а місцями білі від опалого цвіту, що з водою видихає легенькі пахощі, солодкі й ніжні.

Яка прохолода і які пахощі йдуть з политого водою саду крізь прогалини у змоченому плющі огорожі! А все-редині бавляться діти. Крізь білі коливання проїжджає, різко дзвонячи, малий візок з фіялковими прапорцями й зеленим дашком; прссувається човник продавця горіхів, прикрашений червоним і золотим, з шнурами земляних горіхів і з димучим комином; дівчина з балонами, з величезним летючим гроном, синім, зеленим, червоним; продавець цукерок, зігнутий під червоним відерцем... На небі, крізь густу зелень, що вже сплямлена хворобою осени, і незмінні стоять лише кипарис і пальма, загоряється жовтий місяць між рожевими хмарами...

Вже на брамі, коли я хочу увійти до саду, чоловік у синьому, що стереже його, з жовтою паличкою і великим срібним годинником, каже до мене:

— Осел не може увійти сюди, пане.

— Осел? Який осел? — кажу я, оглядаючися геть поза Плятеро, забувши, очевидно, про його тваринну подобу.

— Та який же осел, мій пане, який же осел...!

Усвідомивши тоді, що Плятеро «не може увійти сюди», бо він осел, — я не хочу входити, бо я людина, і знову йду з ним угору, вздовж залізного штахету, пещу його і говорю з ним про інші речі...

Плятеро, випивши з криниці на подвір'ї двоє відер води з зірками, повертався до стайні, повільно, байдуже, між високими соняшниками. Я чекав на нього, простягнувшись на вапняному порозі, окутаний теплими пахощами геліотропів.

Потойбік низького даху, зволоженого лагідним вереснем, спало далеке поле, від якого віяв міцний запах сосон. Велика чорна хмара, мов гігантська курка, знесла золоте яйце місяця на горбочку.

І я сказав до місяця:

... Ma sola

ha questa luna in ciel, che da nessuno

cader fu vista mai se non in sogno.

Плятеро довго дивився на місяць і з твердим, але тихим тріскотом кляпнув одним вухом. Подивився на мене задумано і кляпнув другим...

Плятеро бавиться з Діяною, прекрасною білою сучкою, що схожа на молодик, і з старою сірою козою, і з дітьми...

Метка, елегантна Діяна скаче перед ослом, дзеленькаючи своїм дзвіночком, і вдає, мов би хотіла його вкусити за ніздрі. Нагостривши вуха, мов два кактусові ріжки, Плятеро обережно буцає її і котить по завітчаній траві.

Коза біжить побіч Плятеро і треться об його ноги, тягнучи зубами кінчики очерету, що він везе. З гвоздиною або стократною в губах зупиниться перед ним, вдасть його в лоб, тоді відскакує і весело помекує, як кокетлива жінка...

Між дітьми Плятеро править за іграшку. З якою терплячістю він витримує їхні витівки! Як він повільно ходить, зупиняючись і вдаючи дурненького, щоб вони не впали! Як він їх лякає, вдаючи, ніби раптом кидається бігти!

О, прозорі вечори могогерської осені! Коли чисте повітря жовтня відточує прозорі звуки, тоді підноситься з левад ідилічна радість мекання, ричання, реготу дітей, гавкання і дзеленчання...

Я пішов напоїти Плятеро. У погідну ніч, вкриту білими хмарами й зірками, виразно чути із затишного подвір'я безнастанний перелітний свист.

То дикі качки. Летять углиб суходолу, втікаючи від морської бурі. Час від часу, наче б ми піднеслися вгору або вони знизилися до землі, чути навіть найлегший шелест їхніх крил, їх дзьобів, — як у полі виразно чути мову тих, що розмовляють далеко...

Плятеро час від часу перестає пити і підносить голову до зір, як я, як жінки з картини Мілле, з лагідною безмежною тугою...

Маленька дівчинка була потіхою для Плятеро. Тільки не побачить, що вона іде до нього крізь бузок у білому платтячку і солом'яному капелюсі, кличучи його мандрібно: «Плятеро, Плятеріільйо!» — віслюк силувався порвати шнур, скакав, немов дитина, і дико ревів.

Вона ж, у сліпому довір'ї, лазила під ним туди й назад, штовхала його легенько і пхала свою ручку, наче білий нард, в його рожеву пащу, поцвяховану жовтими великими зубами; або, тягнучи його за вуха, які він опускав для неї, кликала його всіма ніжними відмінами його ймення: «Плятеро! Плятерон! Плятеріільйо, Плятерете! Плятеручо!»

У ті довгі дні, коли дівчинка пливла в білесенькій колисці вниз річкою назустріч смерті, ніхто не пам'ятав Плятеро. Вона, в своєму маренні, сумно кликала його: «Плятеріільйо!...» З темної і повної зідхань хатини часом було чути жалісний далекий клич її приятеля. О, літо меланхолії!

Яку пишність поклав Господь на пополудень її похорону! Золотий і рожевий вересень, як і тепер, доходив кінця. Як звучали з кладовища дзвони у відкритому заході — шляху до вічної слави! Самотній і засмучений, я вертався попід муром, увійшов до хати через двері від подвір'я і, ховаючися від людей, пішов до стайні й сів подумати з Плятеро.

На горбі, темному і страшному під багряним небом, пастушок, чорний на тлі зеленого кришталю заходу, грає на сопілці під мерехтливою Венерою. Між квітами, що пахнуть сильніше, коли їх уже не видно, звеличені запахом, що надає їм форми в присмерку, в якому вони згубилися, — заплутався солодкий і прозорий дзеленькіт отари, що на хвилю розбрелася по знайомому полю, перед входом до містечка.

— Паноньку, коби той ослик був моїм...

Хлопчина, ще смаглявіший і більш ідилічний у цю двозначну годину, вбираючи бистрим очима рештки світла, скидається на одного з тих жебрачків, яких малював добрий севільянець Бартоломей Естебан.

Я б йому подарував ослика... Але що б я робив без тебе, Плятеро?

Круглий місяць, що піднісся над монастирем Монтемайор, розлився м'яко по луці, де ще блукають невиразні рештки денного світла; і земля у квітах — як у сні — немов якесь прекрасне примітивне мереживо; і скелі — більші, грізніші та сумніші; і голосніше схлипує вода в невидимому потічку...

А маленький пастушок заздрісно викрикує, вже здає лека:

— Ой, коби той ослик був моїм!..

Поглянь, Плятеро, сьогодні рано діти знайшли мертвою канарку в її срібній клітці. То правда, що бідненька була вже дуже стара . . . Останню зиму, ти ж добре пам'ятаєш, провела вона в мовчанці, заховавши голову між пір'я. А з приходом весни, коли сонце перетворювало нашу відкриту кімнату на сад і відкривалися найкращі троянди в саду, вона також хотіла прикрасити це нове життя і заспівала, але її голос астматично тремтів, як голос тріснутої флейти.

Найстарший хлопець, що доглядав її, коли побачив її нерухому на дні клітки, прибіг з плачем:

— Але їй нічого не бракувало, ані їжі, ні водички!

Ні. Їй нічого не бракувало, Плятеро. «Вона померла, і кінець», — як сказав би Кампоамор, ще один старий співак . . .

Плятеро, чи існує рай для птахів? Чи існує зелений сад над голубим небом, весь у квіту золотих троянд, з душами пташок, рожевих, білих, голубих і жовтих?

Слухай: увечорі діти, ти і я понесемо померлу пташку до саду. Місяць тепер у повні, і в його блідому сріблі бідний співак буде подібний на білій ручці Блянки до зів'ялої пелюстки жовтої лілеї. І поховаємо її в землі під високим трояндовим кущем.

А весною, Плятеро, ми побачимо пташку, яка вилетить із серця білої троянди. І запашне повітря стане співучим, і почується в квітневому сонці чарівний політ невидимих крил і таємний дзюркіт прозорих трелів з найчистішого золота.

Ти ніколи не бачив мене, Плятеро, простягненого на горбі, романтичного й класичного одночасно?

...Прсходять побіч бики, собаки і вороння, а я не рухаюся, навіть не поглану. Западає ніч, і я відходжу тільки тоді, коли зникає остання тінь. Я не знаю, коли я перший раз пішов туди, і навіть сумніваюся, чи я був там колинебудь. Ти вже знаєш, про який горбок я говорю: отой червоний, що підноситься, мов торси чоловіка й жінки, понад старим виноградником Кобано.

На ньому я прочитав усе, що читав, і продумав усі свої думки. В усіх музеях я бачив ту свою картину, яку сам намалював: я в чорному, простягнений на піску, спиною до себе, тобто до тебе або до глядача, з вільною думкою між мною і заходом сонця.

Мене кличуть з хатини при Ля-Пінья вечеряти або спати. Думаю, що піду, але не знаю, чи залишуся там. І я певний, Плятеро, що я тепер не отут з тобою, ані будь-де інде, навіть не в гробі, мертвий, — а на червоному горбі, класичному і водночас романтичному, споглядаю з книжкою в руках сонце, що зсувається за річку...

Тепер сонце, Плятеро, вже ліниво висувається з свого лігва, і селяни встають раніше за нього. Це правда, що воно голе, а тепер холодно.

Як дме північний вітер! Глянь на землю, на поламані гілки; вітер такий гострий і такий прямий, що всі вони лежать рівнобіжно, спрямовані на південь.

Плуг, як незугарна воєнна зброя, прямує до радісної праці миру, Плятеро; а на широкій вогкій стежці жовті дерева, певні, що знов зазеленіють, живо освічують з обох боків нашу швидко їзду, мов м'які вогні прозорого золота.

Вакації вже проминули, і з першим жовтим листям діти повернулися до школи. Самотність. Соняшне світло в хаті, з опалим листям, видається порожнім. В уяві лише лунають десь далеко крики і віддалений сміх...

Над кущами троянд, які все ще в цвіту, повільно спадає присмерк. Світло призахідного сонця запалює останні рожі та сад, підносячи полум'я пахоців, аж до пожежі заходу — все пахне спаленими трояндами. Тиша.

Плятеро, змуджений, як і я, не знає, що робити. Крок за кроком підходить до мене, вагається на хвилюшку і нарешті сміливо, ступаючи сухо й твердо по цеглі, входить зі мною до хати...

У потічку так переливалася вода, що жовті іриси, тривка золота прикраса берегів улітку, топились урозтіч, віддаючи бистроплинній течії свою красу, пелюстка за пелюсткою.

Де Антонілья могла б перейти його в тому недільному платті? Каміння, яке ми їй поклали, загрузало в мул. Дівчина ходила вгору берегом, аж до стіни з тсполь, побачити, чи могла б там... Та не могла... Я тоді галантно запропонував їй Плятеро.

Коли я заговорив до неї, Антонілья вся почервоніла, і рум'янець палив їй ластовиння, яке наївністю цяткувало її сірий погляд. Опісля залилася сміхом, обпершися об дерево... І нарешті зважилася. Кинула свій рожевий вовняний шаль на траву, розбіглася і спритно, наче хорт, вискочила на Плятеро, звисивши по обох боках свої міцні ноги, що з несподіваною зрілістю напинали червоні й білі смуги грубих панчіх.

Плятеро задумався хвилину, а тоді упевненим скоком опинився на другому березі. Пізніше, коли між мною і соромливістю Антонільї лежав потічок, вона вдарила ногами об його живіт, і він пустився ристю по леваді під золотий і срібний сміх смаглявої дівчини.

... Пахло ірисами, водою, любов'ю. Рядок, що його Шекспір вклав в уста Клеопатри, вінцем колючих тро-янд обняв мою думку:

O happy horse, to bear the weight of Antony!

— Плятеро! — крикнув я йому врешті, розгніваний, сердитий, у лихомому настрої...

Після довгих жовтневих дощів ми всі подалися до виноградників, у небесному золоті ясного дня. Плятеро з одного боку сідла ніс обід і брилі дівчат, а з другого, для рівноваги — ніжну і рожево-білу Блянку, наче квітку персика.

Яке чарівне оозлене поле! Пропливали переповнені водою потічки, поля були м'яко зорані, а на придорожних тополях, все ще розмаєних жовтим, можна було бачити чорних птахів.

Раптом дівчата одна за одною псбігли з криком:

— Виногра-а-ад! Виногра-а-ад!

На одній старій лозі, на довгих і покручених гілках якої все ще звисало декілька почорнілих і червоних листочків, гаряче сонце освітило прозоре, здорове бурштинове гроно винограду, пишне, наче жінка в свою осінь. Всі хотіли його мати! Вікторія, що його зірвала, ховала його за плечима. Тоді я попросив його у неї, і вона — з тією м'якою добровільною слухняністю, яку показує чоловікові дівчина, що дозріває до жіночості — охоче віддала його мені.

Гроно мало п'ять великих виноградин. Я дав одну Вікторії, одну Блянці, одну Льолі, одну Пепі — о, діти! — а останню під загальний сміх і оплески віддав Плятеро, який зараз вхопив її між свої величезні зуби.

Ти його не знав. Вони забрали його, коли тебе ще не було. Від нього я навчився шляхетности. Як бачиш, табличка з його іменем все ще висить над його яслами, в яких лежить його сідло, вудила і вуздечка.

Яке захоплення, Плятеро, коли він перший раз ступив на подвір'я! Він прийшов з мочарищ, а з ним прийшов до мене приплив сили, життєвості і радості. Який він був красивий! Кожного дня раненько я їхав з ним уздовж річки і гнав учвал через болотища, лякаючи зграї галок, що шукали корму біля закритих млинів. Опісля ми верталися битим шляхом і в'їздили твердою дрібною ристю на Нову вулицю.

Одного зимового пополудня приїхав до моєї хати з батогом у руках месєе Дюпон, із винниці Сан Хуан. Лишивши декілька банкнотів на столі в вітальні, він подався на подвір'я з Лавріном. Опісля, як уже зовсім стемніло, я бачив, мов крізь сон, як месєе Дюпон проїздив біля вікна з Адміралом, запряженим в його коляску, і зник під дощем у кінці Нової вулиці.

Я не знаю, скільки днів мені боліло серце. Вони мусіли кликати лікаря і давали мені бромід, етер і бозна що ще; аж час, який гоїть усе, витер його з моєї пам'яті, як витер собаку Лорда, як дівчинку також, Плятеро.

Так, Плятеро. Якими добрими приятелями ви були б з Адміралом!

Починаючи від вулиці Ля-Асенья, Плятеро, Могер зовсім інше місто. Там починаються квартали риболовів. Люди там говорять інакше, моряцькою говіркою, з вільними і барвистими образами. Мужчини одягаються багатше, носять важкі ланцюжки і курять добрі сигари і довгі люльки. Яка різниця між серйозною, сухою і простодушною людиною з Карретерії, наприклад, Рапóсом, і веселою, засмаглою і ясноволосою людиною з вулиці Ля-Рібера, як от Пікóн, — ти його знаєш.

Гранаділья, дочка паламаря з церкви святого Франціска, живе на вулиці Дель-Кораль. Коли вона якогось дня відвідує нас, уся кухня аж вібрує від її живого, дотепного цокотіння. Служниці — одна з них походить з Фрісети, друга з Монтурріо, третя з Льюс-Орнос — слухають її зачаровано. Розповідає їм про Кадіс, про Таріфу і про Острів; говорить про контрабандний тютюн, про англійські сукна, про шовкові панчохи, про золото, про срібло... Опісля гордовито відходить, вистукуючи високими каблучками, — легенька коливаста постать, обгорнена чорним шалем...

А служниці лишаються і обговорюють її барвисті вислови. Я бачу, як Монтемайор підносить риб'ячу луску до сонця, затуляючи рукою ліве око... Коли я питаюся, що вона робить, вона відповіде, що крізь райдугу можна побачити Мадонну *дель Кáрмен* з відкритою мережаною ризою; Мадонну *дель Кáрмен*, покровительку моряків; — це правда, бо так казала Гранаділья...

— Ось він! Ось! О-о-ось! Ще дурніший від Піні-і-іто!..

Я вже майже призабув, хто був Пініто. Тепер, Плятеро, в цьому м'якому осінньому сонці, що перетворює червоні піщані насипи на пожежу, більш багряну, ніж гарячу, голос того хлопчика пригадав мені відразу бідного Пініто, що йшов до нас під гору, обвантажений зчорнілим пруттям винограду.

Він то з'являється у моїй пам'яті, то знову затирається. Я ледве пригадую його. На одну мить бачу його — худого, смаглявого, легкого, з рештками краси в його брудній гидоті; але коли точніше хочу відновити його образ, він весь зникає, мов сон уранці, і я тоді не певний, чи те, що я пригадував, був Пініто. Можливо, то він утік по Новій вулиці одного мокрого ранку, майже голий, під камінням хлопчаків; або зимою позертався в присмерку попід муром старого кладовища, опустивши голову і спотикаючись, у напрямі до вітряка, до своєї безплатної печери в сусідстві дохлих собак і купищ сміття з якимись чужими жебраками.

— ... ще дурніший від Піні-і-іто!.. О-о-ось він!..

Що я віддав би сьогодні, щоб хоч раз поговорити з Пініто. Сердега помер у рові біля Замку, як казала Макарія, перепившись в хаті Колільї, давно, давно, як я ще був маленьким хлопцем, таким, як ти тепер, Плятеро. Але, чи він був дійсно божевільний? Який, який він був?

Він помер, Плятеро, і я не знаю, який він дійсно був: а знаєш, що, як каже оте хлоп'я, мати якого без сумніву його знала, я ще дурніший від Пініто.

Яке прекрасне небо цього пополудня, Плятеро, — його осіннє металеве світло, мов широкий меч із щирого золота. Я люблю приходити сюди, бо з цієї безлюдної кручі добре видно, як заходить сонце, і ніхто нас не турбує, і ми нікого не турбуємо...

Тут стоїть одна-єдина хата, біла й голуба, між винницями й брудними мурами, які межують з дикою гірчицею і кропивою; і здається, наче б у ній ніхто не живе. Але це нічне поле кохання для Колілії та її дочки, поставних білошкірих жінок, майже однакових, бо завжди убраних у чорне. Оце той рів, в якому помер Пініто і пролежав аж два дні, бо ніхто його не бачив. А там ставили гармати, коли приїздила артилерія. Ти вже бачив, як тут проходив дон Ігнасіо, такий впевнений, із контрабандою горілки. Крім того, сюди також ідуть бики з Ангустіасу. і тут нема навіть хлопчаків.

...Глянь через арку мосту понад ровом на виноградник, заниділий, червоний, з цегляними печами на тлі фіялкової річки. Глянь на самотні болота. Глянь, як призахідне сонце, велике й червоне, мов утілення бога, втягає в себе всі екстази і тоне за вузькою межею моря за Гуельвою в абсолютній тиші, яку віддає йому світ, тобто Могер, оці поля, я і ти, Плятеро.

Ця місцина така самотня, що здається, наче хтось завжди йде сюди. Повертаючися з гір, мисливці заходять сюди і вилазять на насип, щоб далі бачити. Кажуть, що тут ночував бандит Парралес, коли наскакував на ці околиці... Червона скеля підноситься проти сходу, а там, угорі, якась мандрівна коза час від часу зарисовується на жовтому тлі вечірнього місяця. На луці ставок, що висихає тільки в серпні, ловить зелені, жовті і рожеві клапти неба; але він майже осліплий від каміння, яке дітвора накидає згори на жаб або щоб голосно розхлюпувати воду.

... Я затримав Плятеро на закруті дороги, під зовсім почорнілим деревом, з сухими стручками, яке закриває вихід на поле; і, приставивши до своїх уст долоні, крикнув до скелі: «Плятеро!»

Скеля — з сухим відгомоном, дещо зм'якшеним через вплив близької води, — відповіла: «Плятеро!»

Плятеро різко повернув голову, піднісши й настороживши її, і, мало не рвонувши, аж весь застрявся.

«Плятеро!» — ще раз крикнув я до скелі.

А скеля знову відповіла: «Плятеро!»

Плятеро поглянув на мене, глянув на скелю і, задерши губи, заревів протяжно до неба.

Скеля заревіла разом з ним приглушено і довго, ще більше розтягаючи свій рівнобіжний рев.

Плятеро ще раз заревів.

І скеля ще раз заревіла.

Тоді Плятеро в тупому, впертому бунті насупився, немов дощовий день, почав вертітися, крутити головою, бажаючи порвати шнур, втекти, залишити мене самого, — аж поки, приговорюючи ніжно, я повів його з собою, і крок за кроком його рев ставав тільки його власним ревом між кактусами.

Саме був час вечері для дітей. Дрімотлива лампа простеляла на сніжнобілу скатерку своє рожеве світло, а червоні геранії й доспілі яблука додавали сильного кольориту і веселости до тої звичайної ідилії невинних лиць. Дівчатка їли, як жінки, а хлопці говорили, як мужчини. Позаду, даючи білі груди немовляті, молода, ясно-волоса, гарна мати дивилася на них усміхнено. За вікном від саду тремтіла прозора зоряна ніч, немилосердна і холодна.

Раптом Блянка, наче легка блискавка, полетіла в обійми своєї матері. Відразу стало тихо; а відтак, між гуркотом поперевертаних стільців, всі з криком кинулись за нею, оглядаючися з переляком у вікно.

Той дурненький Плятеро! Запхавши в вікно свою велику білу голову, побільшену ще тінню, шибками і страхом, поглядав з сумирним смутком на спокійну й освітлену їдальню.

Вічно білий на тлі вічнозеленого соснового гаю; голубий чи рожевий, а все ж білий на світанку; фіялковий чи золотий під вечір, а все ж білий; блакитний чи зелений, та все ж білий у присмерку; Старий фонтан, Плятеро, — біля якого, як ти часто бачив, я завжди довго зупинявся, — ховає в собі, як арка або могила, усю елегію світу, тобто відчуття правдивого життя.

В ньому я бачив піраміди, Партедон і всі собори. Кожного разу, коли якийнебудь фонтан, чи мавзолей, чи портик не давали мені спати впертою присутністю своєї краси, їхній образ чергувався в моїх снах із образом Старого фонтану.

Від нього я йшов усюди. До нього повертав звідусюди. Він стоїть так досконало на своєму місці, увічнений такою гармонійною простотою, світло і колір належать так неподільно йому, — що, здається, можна було б набирати з нього в долоні, наче воду, все багатство життя. Беклін малював його над Грецією, Фрай Луїс перекладав його, Бетговен вмивав його сльозами радості, Мікель-Анджель передав його Роденіві.

Цей фонтан — колиска і весілля, він пісня і сонет, реальність і радість, смерть.

Мертвий він цієї ночі, Плятеро, наче тіло мармуру між м'яким і теплим шепотом зелені; мертвий, він заливає душу водою моєї вічності.

Скільки листя впало останньої ночі, Плятеро! Здається, мов би дерева попереверталися, запхавши віття в землю, а коріння в небо, з бажанням там рости. Поглянь на цю тополю: схожа на Люсію, акробатку з цирку, коли, розливши на килимі полум'яні коси, підносить свої гарні стрункі ноги, видовжені сіткою панчіх.

Тепер, Плятеро, з-поміж голого гілля пташки нас будуть бачити між золотим листям так, як ми їх бачили весною між зеленим. М'якенька пісня, яку співало листя на верхах — перетворилася в суху розсипану молитву під ногами!

Бачиш, Плятеро, поле, вкрите сухим листям? Як наступної неділі будемо вертатися сюди, — єдиного листочка не побачиш. Я не знаю, де вони вмирають. Мабуть, пташки в своїх любовних співах весною розказали їм цю таємницю захованого гарного вмирання, якого ні я, ні ти не матимемо, Плятеро...

Коли увечорі Плятеро повертається з поля, обвантажений м'яким сосновим гіллям для печі, — його майже не видно під обвислою горою зелені. Його хода дрібненька, як у циркової панни на канаті, граційна і грайлива... Виглядає, мов би він зовсім не рухається. Випроставши вуха, він скидається на слимака під своєю хатою.

Зелені галузки, які, ще виструнчені, були повні сонця, вітру, синиць, місяця і круків — як страшно, Плятеро, круки теж туди злітали! — тепер нещасно звисають крізь темряву до білої пилуки сухих стежок.

Холодна фіялкова м'якість охоплює все навколо. І на полі, це вже майже грудень, ніжна покірність обвантаженого ослика починає виглядати, як і проминулий рік, божественно...

Я прийшов засмучений, Плятеро... Бачиш, я проходив вулицею Ляс-Фльорес, вже коло Ля-Портада, близько того місця, де блискавка забила двох близнят — там лежала мертва Сордова кобила. Мовчазні, майже голі діти стояли круг неї.

Швачка Пуріта, проходивши побіч, сказала мені, що Сордо, якому остогидло ту кобилу довше годувати, вивів її цього ранку на кладовище. Ти знаєш, що вона сердешна вже була така стара, як дон Хуліян, і така ж незугарна. Вона не бачила, не чула і ледве могла тягати ногами... Десь біля полудня кобила знову стояла в брамі свого господаря. А він, розлючений, вхопив патик і почав її бити й проганяти. Але вона не відходила. Він тоді вколов її серпом. Назбиралося людей, і між прокльонами і жартами кобила подалася вгору вулицею, шкутильгаючи і спотикаючись. За нею бігли діти з вересксом, з камінням... Врешті вона впала на дорогу, і там її доби́ли. Деякі голоси співчуття — як от «дайте їй спокійно вмерти!» — лунали над нею, так наче б ти і я були там присутні, Плятеро; але те співчуття було, як метелик у середині вихру.

Коли я її бачив, каміння ще лежало біля неї, і вона була холодна, як саме каміння. Одне око було зовсім відкрите — бувши сліпим за життя, воно тепер, мертво, ніби знову бачило.

Її білість була єдиним світлом, що залишилося в темній вулиці, а над нею вечірне небо, що від холоду здавалося ще вищим, кучерявилася легенькими рожевими хмарами...

Підступи ближче, Плятеро. Ходи . . . Тут не треба дотримуватись етикету. Господар почуває себе добре біля тебе, бо він твій приятель. І ти знаєш, що Алі, його собака, тебе любить. А я — про це не треба навіть го́ворити, Плятеро! . . . Як холодно мусить бути в помаранчовому саду! Чуєш, Плятеро? . . . «Дай Бог, щоб не багато помаранч пропало цієї ночі!»

Ти не любиш вогнища, Плятеро? Я не думаю, що яка-небудь гола жінка може рівнятися тілом до полум'я. Яка повинь кіс, які плечі, які ноги можна порівняти з оцією вогняною голизною? Мабуть, природа не має кращого за вогонь вияву. Хата закрита, а надворі самотня ніч; і все ж таки наскільки ми ближчі до природи від самого поля, Плятеро, при цьому вікні, відкритому до печери на той світ! Вогонь — всесвіт у чотирьох стінах. Червоний і негасаючий, мов кров із рани тіла, ogrіває і дає нам силу та твердість, з усіма спогадами крові . . .

Який прекрасний вогонь, Плятеро! Глянь, як Алі, мало що не загорівшись, дивиться на нього повними життя, відкритими очима. Яка радість! Ми оточені танками золота і танками тіней. Уся хата танцює, то присідає, то випростовується на весь зріст гнучкою грою, як козаки. Усі можливі форми родяться з вогню у безконечному чарі: гілки і птахи, лев і вода, гора і троянда. Глянь, ми самі мимоволі танцюємо на стінах, на підлозі, на стелі.

Який безум, яке сп'яніння, яка розкіш! Навіть кохання, Плятеро, схоже тут на смерть.

З жовтавої півтемряви покою, в якому я видужую, м'якого від килимів і гобленів, чую, мов у зрошеному зірками сні, як нічною вулицею проходять швидконогі осли, що повертаються з поля, і діти, що галасують і граються.

Уявляю собі великі темні голови ослів і маленькі ніжні голови дітей, які, між порикуванням, виводять голосами з срібла і кришталю колядки. Відчувається, що містечко закуталось димами печених каштанів, парю з стаєнь, подихом затишних вогнищ...

І моя душа переливається, очищуючись, наче б до неї вливався струмінь небесних вод з-під тінистої скелі мого серця. О, спасенний присмерку! Інтимна година, тепла й zarazом прохолодна, наповнена безмежною прозорістю!

А там угорі, далеко, звучать між зорями дзвони. Під їхнім впливом Плятеро починає ревіти в стайні, що, в цю хвилину близького неба, здається десь дуже далеко. . Я плачу, слабий, зворушений і самотній, як Фавст...

*...Такий втомлений відходить,
що схиблює з кожним кроком...*

*(«Сивий лошак алькада
Велеса». Збірний баладник)*

Як мені звідси відійти, Плятеро? Хто його, сердешного, залишив тут без провідника і охорони?

Він, мабуть, якось виліз із ями кладовища. Я думаю, він нас не бачить і не чує. Ти вже бачив його цього ранку на цьому ж насипі, під білими хмарами, — його сумну худу злиденність, вкриту живими островами мух, освічену осяйним сонцем, чужу оцій чудесній красі зимового дня. Він весь час повільно обертався, мов заблуdivши, кривий на всі чотири ноги, і завжди вертався на те саме місце. Він тільки міняв напрям. Вранці він стояв на захід, тепер стоїть на схід.

Як старість робить нас каліками, Плятеро! Ось бачиш того сердешного приятеля, — він вільний, та не йде нікуди, хоч до нього наближається весна. А, може, він уже мертвий, як Беккер, хоч і стоїть ще на ногах? Дитина могла б нарисувати його непорушний обрис на тлі вечірнього неба.

Ти його бачиш... Я хотів його попхати, але він не рухається... І не звертає уваги на заклики... Здається, мов би агонія втиснула його в землю...

Він помре вночі від холоду, Плятеро, на цьому високому насипі, прошитий північним вітром... Як мені звідси відійти, Плятеро; я не знаю, що робити...

У повільні зимові ранки, коли чуйні півні бачать перші троянди світанку і вітають їх галантно, — Плятеро, знуджений сном, порикує протяжно й довго. Яке солодке його віддалене пробудження в небесному світлі, що протікає крізь щілини до моєї спальні! Я, також стужений за днем, думаю про сонце з свого м'якого ложа.

І думаю, що було б сталося з бідним Плятеро, якби, замість попасти в мої руки поета, він попав би в руки одного з тих вуглярів, що на досвітку їдуть замерзлим грудням безлюдних доріг, щоб красти в лісі сосни; або в руки одного з тих обдертих циганів, що фарбують своїх ослів, дають їм арсен і пхають в уха голки, щоб не опали.

Плятеро знов порикує. Невже знає, що я думаю про нього? Яка різниця? У ніжності світанка згадка про нього така для мене дорога, як і сам світанок. І, слава Богу, він має стайню, теплу і м'якеньку, як колиска, люблю, як мої думки про нього.

Мойй матері

Коли вмирала Мати Тереза, як мені каже моя мама, вона вмирала в мареннях квітів. По якійсь асоціації з різнобарвними зірками моїх тодішніх снів — я був тоді маленьким хлопчиком, Плятеро, — мені завжди здається, що квіти її марення були рожеві, сині й багряні вербени.

Я бачу Матір Терезу тільки через кольорові шибки брами до пацію, крізь які я дивився на голубий або червоний місяць чи сонце, як вона вперто нахиляється над блакитними горщиками квітів або білими грядками. Її образ так стоїть і не обертається лицем до мене — бо я не пригадую, яке воно було, — під полудневим серпневим сонцем або під дощовими бурями вересня.

Моя мама каже, що в своєму маячінні вона кликала якогось невидимого садівника, Плятеро. Хто б він не був — він, мабуть, повів її ніжно стежкою квітів, стежкою вербен. Бо цією стежкою вона верталася до моєї пам'яті, до мене, що зберігаю її за її бажанням улюбих почуттях, хоч зовсім поза серцем, мов би загорнуту в дорогі шовки, в які вона вдягалася, геть покриті маленькими квітками, сестрами зів'ялих геліотропів у саду, і летючими зірками моїх дитячих ночей.

Вогнище на полі!.. Цього пополудня, перед Свят-вечором, кволе і тъмне сонце ледь-ледь яснїе на безхмарому сирому небї, що не голубе, а сіре, з невиразною жовтиною на західньому обрії... Нараз вибухає різкий трїск зеленого гілля, що починає загорятися; пізніше густий дим, білий, як горностаї; і врешті полум'я, що розганяє дим і наповнює простір чистими швидкими язиками, що ніби лижуть повітря.

О, полум'я на вітрі! Рожеві, жовті, фіялкові й сині духи губляться хто зна де, пробиваючи таємне низьке небо; і лишають запах жару на морозі! О, грудневе поле, тепер зогріте! Зимо приязні! Свят-вечоре щасливих!

Кліщенець, що ріс поблизу, в'яне. Краєвид від тепло-го повітря очищується і тремтить, наче б він був з пливкого скла. Смутні убогі діточки сторожа, які не мають вертепу, гуртуються круг багаття, щоб розігріти скостенілі руки, і кидають на жар каштани й жолуді, що лунко тріскаються.

Відтак веселішають, скачуть через ватру, ще червонішу в темряві, й співають:

... Мандруй, о Маріє,
мандруй, Йосифе-е-е...

Я приводжу їм Плятеро, щоб побавилися з ним.

Бог тепер у своєму кришталевому палаці. Словом, іде дощ, Плятеро. Дощ! Останні квіти осені, що вперто тримаються своїх хрих гілок, — обвішані брильєнтами. У кожному брильєнті — небо, палац з кришталю, Бог. Глянь на оцю троянду, вона ховає в собі другу троянду в краплі води, а коли стрясеш її — бачиш? — з неї випадає ще одна блискуча квітка, мов її душа, і вона залишається сумна і в'яла, як моя душа.

Дощ повинен бути такий радісний, як сонце. Скажеш — ні, то глянь, як весело на ньому бігає дітвора, здорова, червонощока, босонога. Глянь, як горобці цілою зграєю злітають поміж листя, мов до школи, як говорить Дарбон, твій лікар, Плятеро.

Дощ. Сьогодні не підемо в поле. Сьогодні день для споглядання. Глянь, як ринвами біжить вода. Глянь, як вмиваються акації, вже зчорнілі, але й дещо золотисті; як малий дитячий човник, що вчора ще лежав у траві, пливе ровом. Поглянь тепер, в оцю хвилину кволого сонця, — яка чудова райдуга виходить з-поза церкви і вмиває тьмяним мерехтінням біля нас.

Зубчасті білі дахи різко зарисовуються на тлі радісного голубого неба, холодного, вкритого зірками. Тихий північний вітер пестить гострим і чистим подувом.

Людам здається, що їм холодно, і вони ховаються в хатах, закриваються. А ми, Плятеро, поволеньки підемо охайним і самотнім містом, ти з своїм кожушком і моїм покривалом, я з власною душею.

Яка внутрішня сила підносить мене! — так наче б я був вежею із шорсткого каменю, з вершком з вільного срібла. Глянь, скільки зір! Так багато, аж голова йде обертом. Здається, що небо є світом дітей, воно читає землі жевріючу вервицю високої любови.

Плятеро, Плятеро! Я віддав би все своє життя, і вірю, що ти теж своє віддав би радо, за чистоту цієї січної високої ночі, самотньої, прозорої, пружкої!

Ану, хто прибіжить перший!

Нагородою була книжка з образками, яку я вчора отримав з Відня. Побачимо, хто скоріше добіжить аж до фіялок! . . . Раз . . . Два . . . Три!

Дівчата почали бігти з радісним рожево-білим галасом під жовтим сонцем. На хвилину можна було чути в тиші, яку відкривало в ранку німе напруження їхніх грудей, повільні удари годинника з вежі в містечку, легенький спів комахи на сосновому горбі, покритому синіми ірисами, і дзюрчання води в потічку . . . Дівчата добігали до першого помаранчового дерева, коли Плятеро, який там тинявся, захопився грою й приєднався радісним бігом до них. Вони, щоб не програти, не могли ні протестувати, ні навіть сміятися . . .

Я почав кричати: «Плятеро виграє! Плятеро виграє!»

Так, Плятеро перший прибіг до фіялок і почав качатися в піску.

Дівчата повернулися з протестом, задихані, підтягаючи панчохи і пригладжуючи коси: «То не рахується! То не рахується! Бо ні! Бо ні! І ні!»

Я їм сказав, що ці перегони виграв Плятеро, і справедливо буде якимось винагородити його.

То правда, що Плятеро не вмів читати і книжка повинна залишитися для них на інші перегони, але Плятеро треба дати нагороду.

Вони, зачервонілі й спокійні вже за книжку, почали скакати і сміятися: «Так! Так! Так!»

Потім, згадавши себе самого, я подумав, що найбільша нагорода для Плятеро була в змаганні, як для мене у

віршах. І, нарвавши з скриньки перед хатою сторожихи трохи петрушки, сплів з неї вінець і поклав йому, на голову, як минуцу і найвищу честь, мов переможному спартанцеві.

Яка дітвора схвильована цієї ночі, Плятеро! Тяжко їх було покласти в ліжко. Аж нарешті сон зборов їх: одного у кріслі, другого на підлозі біля печі, Блянку на низькім стільчику, Пепо на підвіконній лаві, головою до дверей, щоб не прогавити Трьох Царів . . . І тепер, у цій глибині, далекій від життя, відчувається їхній живий магічний сон, мов одне велике серце, повне і здорове.

Перед вечерею я пішов з ними нагору. Який вони зчинили галас на сходах, які їх так лякали в інші ночі! «Мене не лякає вікно на стелі, Пепо, а тебе?» — казала Блянка, міцно тримаючись за мою руку. На балконі під цитриною ми поскладали їхні черевики. А тепер, Плятеро, — Монтемайор, Тіта, Марія Тереза, Льолілья, Періко, ти і я передягнемось в простирала, покривала і в старі брилі. А опівночі будемо проходити під вікном дітей процесією масок і світел, б'ючи в мосяжні ступки, дмучи у труби і в ту мушлю, що в останній кімнаті. Ти будеш іти попереду зо мною, і я буду передягнений за Каспара з білою бородсю з льону, а ти будеш вкритий кольомбійським прапором, який я взяв у свого дядька, консула . . . Діти, несподівано пробуджені, ще з клаптями сну на здивованих очах, заглядатимуть у сорочках крізь шибки, тремтячі й зачаровані. Опісля ми будемо проходити в їх снах аж до світанку; а завтра, коли вже досить пізно їх засліпить синє небо крізь віконниці, вони, напіводягнені, полізуть на балкон і стануть власниками усіх скарбів.

Минулого року ми насміялися досхочу. Побачиш, як ми забавимось цієї ночі, Плятеро, мій верблюдюку!

Я колись казав тобі, Плятеро, що душою Могеру є хліб. Ні. Могер є наче чаша з прозорого важкого скла, що весь рік чекає під округлим синім небом на своє золоте вино. Коли приходить вересень, і якщо сам чорт не підлиє води у святкування, ця чаша наповнюється вином ущерть і майже завжди аж переливається, мов щедре серце.

Тоді все містечко пахне вином, кращим чи гіршим, і дзвенить кришталем. Так наче б сонце за чотири мідяки віддалось пливучою красою у бажанні влитися в прозору форму білого містечка і радувати його добру кров. Кожна хата на кожній вулиці схожа на пляшку на полиці Ханіта, Мігеля або Реаліста, коли її торкає захід сонця.

Пригадую «Фонтан лінощів» Тернера, який своєю цитриново-жовтою барвою має вигляд намальованого молодим вином. Такий і Могер — фонтан вина, яке, мов кров, пливе в усі його рани, безнастанно; джерело сумної радості, яка, мов сонце квітня, підноситься весною щороку, але заходить щодня.

Вже від дитинства, Плятеро, я мав інстинктивну огиду до байок, як і до церкви, поліції, тореадорів і акордеону. Бідні тварини, змушені говорити дурниці устами байкарів, здавалися мені такі огидні, як і ті опудала в тиші смердючих вітрин природничого кабінету. Кожне слово, що вони казали, тобто — яке казав захриплий, непоголений, пожовклий добродій, — здавалося мені, як скляне око, як крило на дроті, як підпора з штучної галузки. Пізніше, коли я бачив дресованих тварин у цирку Уельви і Севільї, забута з зшитками й нагородами покинутої школи байка знову вернулася, як неприємний кошмар моєї юності.

Коли я був уже мужчиною, Плятеро, байкар Жан де Ля Фонтен, про котрого я тобі так часто говорив, примирив мене з тваринами, що розмовляють; і часами його вірш звучав для мене, як правдивий голос галки, голуба або кози. Але я ніколи не читав «моралі», цей засохлий хвіст, цей попіл, це загублене перо кінцівки.

Зовсім ясно, Плятеро, що ти не є ослон ні у простому розумінні цього слова, ні згідно з визначенням Словника Еспанської Академії. Ти такий, яким я тебе знаю і тебе сприймаю. Ти маєш свою мову, не мою; так як я не маю мови троянди, а троянда мови соловейка. Тож не бійся, що я тебе колись зроблю героєм-шарлатаном якоїсь байки (що ти міг подумати, бачачи мої книжки), сплітаючи твій милозвучний голос з мовою лисиці або коноплянки, щоб пізніше вивести курсивом холодну і плитку мораль. Ні, Плятеро.

Який Плятеро сьогодні чепурний! Це понеділок карнавалу, і діти, які красиво одягнулися тореадорами, блазнями і чепурунами, вдягнули його в мавританський стрій, щедро вишитий червоними, зеленими, жовтими і білими арабесками.

Холод, дощ і сонце. Гострий пообідній вітер дме уздовж хідників кольорові скручені стьожки паперу, і тремтячі маски ховають посинілі руки, куди трапиться.

Коли ми приїхали на ринок, жінки, переодягнені за божевільних, у довгих білих сорочках, заквітчані вінками з зеленого листя на розпущеному чорному волоссі, схопили Плятеро в середину свого бурхливого кола і, вхопившись за руки, почали крутитися круг нього.

Плятеро, нерішучий, стриже вухами, підносить голову і, мов скорпіон, оточений вогнем, нервовий, хоче вирватися кудинебудь. Але він такий маленький, що божевільні його зовсім не бояться і далі крутяться, співають і сміються круг нього. Дітвора, побачивши його в полоні, почала ревіти, щоб і він ревів. Уся площа вже перетворилася в гордовитий концерт жовтого мосяжу, ричання, сміху, пісень, тамбуринів і ступок...

Нарешті, зважившись, як мужчина, Плятеро розриває коло і, плачучи, біжить до мене. Його барвистий стрій, розшарпаний, зсувається. Як і я, він не хоче мати справи з карнавалами... Ми не надаємося на такі речі...

Ні, не можеш лізти на вежу. Ти завеликий. От якби це була вежа Хіральда в Севільї!

Як би я хотів, щоб ти поліз! З балкону, де годинник, видно вже дахи містечка, білі, з кольоровими шибамми і з помальованими синьою горщиками на квіти. Опісля з південного балкону, що його надщербив великий дзвін, коли його завішували, видно подвір'я Замку, Десятинну і море в припливі. Ще вище, біля самих дзвонів, видно четверо сіл і поїзд, що їде до Севільї, і поїзд з Ріотінто, і Мадонну де ля Пенья. А пізніше треба було б лізти по залізній штабі, і там ти міг би торкнутися ніг святої Хуани, яку вдарив грім; а твоя голова між колонами в білих і голубих кахлях, позолочених сонцем, була б великою несподіванкою для дітей, що бавляться в биків на площі біля церкви, звідки долітали б до тебе голосно й виразно їхні крики радості.

Ти мусиш зрікатися багатьох тріумфів, бідний Плятеро! Твоє життя таке просте, як та коротка стежка на старе кладовище!

Глянь, Плятеро, на ослів Кемада; мляві, пригнічені,
під колючим тягарем червоного і вогкого піску, в якому
встромлена, наче в серце, хворостина із зеленої оливки,
якою їх б'ють...

.

Подивись, Плятеро. Як малий цирковий коник на трасі, він облетів три рази весь сад навколо, білий, мов легенька хвиля на спокійному морі світла, і знову полетів за мур. Я уявляю його по другому боці на дикій троянці, майже бачу його крізь мур. Поглянь, ось він знову прилетів сюди. У дійсності є два метелики: один білий — тобто він сам, а другий чорний — його тінь.

Є, Плятеро, прояви найвищої краси, що їх даремно інші хочуть притемнити. Як очі є найбільшим чаром на твоєму обличчі, так зірка — на обличчі ночі, так троянда і метелик — на вранішньому городі.

Плятеро, глянь, як добре він літає! Якою радістю для нього мусить бути так літати! Певне такою, як для мене, щирого поета, насолода вірша. Уся його істота — в його леті, з тілом і з душею, і можна подумати, що нема для нього нічого важливішого на світі, тобто у саду.

Тихо, Плятеро... Глянь на нього. Яка насолода дивитися на його лет, несплямлений і чистий!

Я застав Плятеро з сумними і лагідними очима, протягнутого на лігві з соломи Підійшов до нього, погладив, заговорив і пробував підняти...

Сердега сіпнувся весь і лише підвівся на одне коліно. Не зміг... Опісля я випростав йому коліно, знов погладив ніжно і послав по лікаря.

Старий Дарбон, коли його побачив, втягнув свої великі і беззубі уста аж по адамове яблуко і, звисивши на груди голову, хитав нею, як маятником.

— Нічого доброго, що?

Не знаю, що він відповів... Що бідний погібав... Нічого... Що біль... Що якийсь отруйний корінь... Земля між травою...

У полудень Плятеро вже був мертвий. Його малий бавовняний живіт розпух, мов земна куля, а задубілі і безбарвні ноги підносилися до неба. Кучерява шерсть була схожа на потяте міллю прядиво на головах старих ляльок, що випадає сумним порохом, коли його погладити рукою.

У тихій стайні — кружляв прекрасний триколовий метелик, загоряючися кожного разу, як пролітав через промінь сонця з маленького вікна...

Плятеро, ти нас бачиш — правда?

Правда, що ти бачиш, як сміється в затишку саду чиста і холодна вода в норії; як в останньому світлі літають працюючі бджоли круг зелено-фіялкових розмаринів, рожевих і золотих від сонця, яке ще освітлює горбок?

Плятеро, ти нас бачиш — правда?

Правда, що ти бачиш, як багряним узбіччям від старого джерела йдуть утомлені, сумні й кульгаві ослики праль у безмежній чистоті, яка єднає небо й землю в єдиний криштал розкоші?

Плятеро, ти нас бачиш — правда?

Правда, що ти бачиш, як дітвора ганяє між кущами диких троянд, гілки яких обсіли їх власні квіти, мов легенький рій білих метеликів, скроплених карміном?

Плятеро, ти нас бачиш — правда?

Плятеро: правда ти нас бачиш? Так, ти мене бачиш. І мені здається, що я чую, так, чую в погіднім заході твій лагідний жалісний рев, що осолоджує всю долину виноградників...

Я поклав на дерев'яні ко́зла сідло, вуздечку і поводи бідного Плятеро і заніс те все в куточок на горище, де лежать забуті колиски дітей. Горище широке, соняшне, затишне. З нього видно всі могерські краєвиди: рудий вітряк наліво, прямо перед нами окутаний соснами Монтемайор з білою каплицею, за церквою захований город Ля-Пінья, а на заході високе і блискуче море в літніх припливах.

Під час вакацій діти йдуть гратися на горище. Будують поїзди з безконечних поламаних крісел, уладжують з газет, зафарблених червоним, театри, церкви, школи...

Часом лізуть на бездушні ко́зла і з невгамовним ляскотом і шарудінням ніг та рук їдуть верхи через луки своїх мрій:

— Вйо, Плятеро! Вйо, Плятеро!

Цього пополудня я пішов з дітьми відвідати Плятерову могилу, що в саду Ля-Пінья при ногах округлої батьківської сосни. Кругом квітець прикрасив вогкаву землю жовтими великими ірисами.

А там угорі, в зеленій бані, пофарбованій блакиттю, співали синиці, а їх легенькі трелі, радісні й квітучі, всякали в тепле золоте повітря пополудня, мов прозора мрія про нову любов.

Наближаючись, діти замовкали. Спокійні й поважні, їх блискучі очі, звернені до мене, засипали мене тривожними питаннями.

— Приятелю Плятеро! — сказав я до землі, — якщо ти тепер на луках неба, у що я вірю, і носиш на своєму м'якому хребті маленьких янголів, — чи ти часом не забув мене? Скажи мені, Плятеро, чи ти мене ще пам'ятаєш?

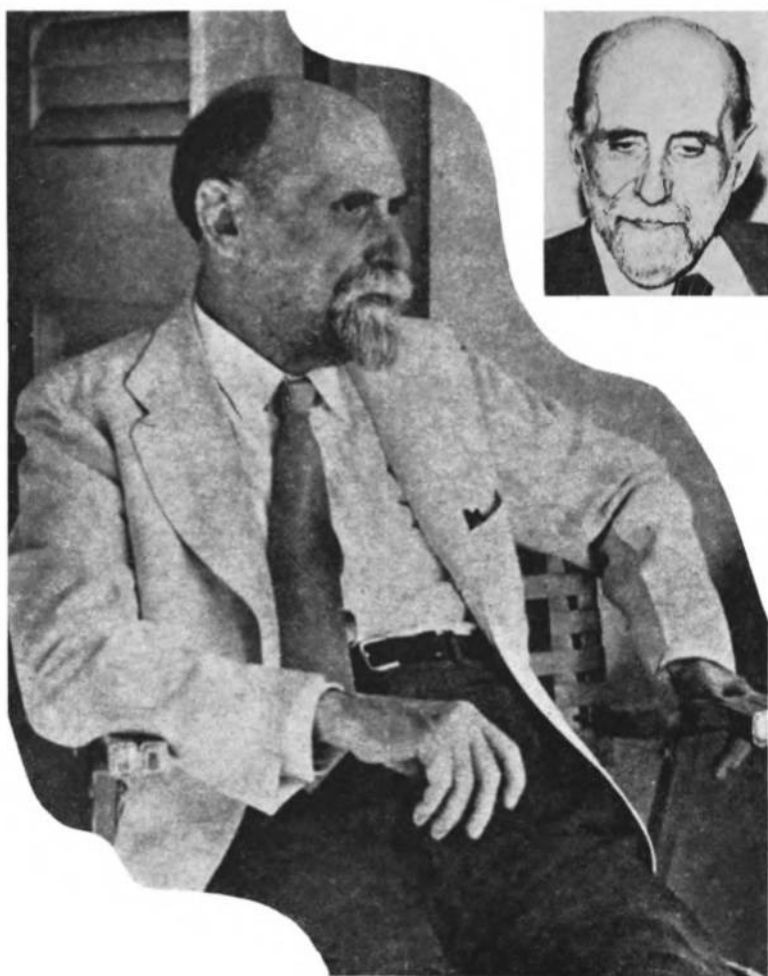
І, мов у відповідь мені, легенький білий метелик, якого я не бачив перед тим, кружляв уперто від іриса до іриса, як душа...

Дорогий дріботуне, Плятеро, мій ослику, який так часто носив мою душу — тільки мою душу! — отими глибокими стежками між кактусами, мальвами і жимолостю: для тебе ця книжка і про тебе, бо тепер ти її можеш розуміти.

Вона проходить до твоєї душі, яка пасеться в раю, через душу наших моґерських краєвидів, які з твоєю душею також увійшли до неба; ця книжка на своєму хребті з паперу несе і мою душу, що, мандруючи між квітучим терном до свого вознесення, з кожним днем стає добрішою, сумирнішою і чистішою.

Так. Коли увечорі я йду повільно і задумано між квіттям помаранчі та іволгами через самотній помаранчовий гай аж до сосни, яка заколисує твою смерть, — я знаю, що ти, Плятеро, щасливий на луках вічних троянд, будеш бачити, як я зупиняюсь перед жовтими ірисами, які закілчилися в твоєму розбитому серці.

від перекладача

Juan R. Jimenez.

Духове буття Еспанії балансувалось між такими супротивностями, як гостра іронія і містицизм, як трагедія і внутрішня спрага ліризму.

Ці супротивності значать і творчість Хуана Рамона Хіменеса, початки якої припадають на кінець XIX сторіччя, на час бурхливого, освіжуючого подиху модернізму, на пряму, щільно пов'язаного з ім'ям нікарагуанського поета Рубена Даріо (1867—1916). Модернізм цей, виходивши з самої форми поезії, з одного боку, і з символізму, з другого, — ґрунтовно змінив характер усієї еспанської поетичної творчості.

Причинилась до цієї зміни й так звана «Генерація 1898», що поклала собі завданням відродити в сучасності дух Еспанії, знайти сьогоденну сутність еспанської творчості.

Хіменес і формувався в цій атмосфері, і одночасно її співтворив.

Перші його поезії визначаються легкістю, музичністю, природною простотою. Це ніжна, злегка емоційна магія слова, вона діє, як чародайна казка, як видиво світанку, як шелест трави. Поет порівнює цю поезію з дівчиною, вбраною в невинність і чистоту.

У половині першого десятиріччя нашого віку поетичний світ Хіменеса круто змінюється. Його захоплення тепер — бароккове багатство мови, він пише важким, орнаментальним стилем, змальовує не стільки самі об'єкти, скільки розподіл світла на них. Улюблені його форми цього періоду — сонет і олександрина. Сама поезія стає для нього царицею у величних, пишних, але абсурдних шатах.

1916 рік переломовий у житті поета. Хіменес відвідує Нью-Йорк і одружується там із Зенобією Кампрубі Аймар, перекладачкою Рабіндраната Тагора. Вона була вірним другом поетовим протягом сорока років його поетичного буття, людиною, яка своєю життєрадісною зарадністю створила Хіменесові можливість повнотою присвятитися творчості.

На той час Хіменес пориває з барокко сонетів та олександрин, відкидає рими, а пише вільним віршем, уживаючи тільки раз у раз традиційних в еспанській поезії асонансів. Популярному тоді у Франції принципіві «чистої поезії» він протиставить засаду «голої поезії». Вірші його стають короткі, прецизні, глибокі, інтелектуалізовані. З мистецького погляду вони набувають шліфованости сливе до меж абсолютного — з них постає оголена до найсуттєвішого форма.

За осередок світу Хіменесової поезії править природа. Він її любить, розуміє, животворить. Це пантеїзм дуже високого щабля. Поет вірить в існування космічної сили, яка оживлює й індивідуалізує всі речі: гора, дерево, квітка можуть існувати так особисто, як особисто існує людина, як особисто існує і поезія, коли її проймає ота космічна сила. Людина на тлі природи — самотня, вона йде одинцем аж до останнього свого відходу.

З властивою йому тонкою емоційністю, незвичайною грацією вислову виявлює поет найглибші, найнижніші переживання людини. З нього ж бо якраз майстер внутрішніх, не видних з поверхні краєвидів. Особлива простота й проникненість назнаменує вислів любови до жінки. Ця любов, як і саме життя, знає квіти, знає і зів'яле листя. Але вона вічна, як вічна весна з її нескінченно-повторним відновленням.

В образах Хіменеса — і у ландшафтах природи, і у внутрішніх краєвидах людської душі — криється краплина універсальної істини, маленька частка буття. Поет спроможний спізнати ціле у кожній минущій хвилині. Вічність в його розумінні чути в речах, що пробігають, пролітають, вібрують.

Проза Хіменеса, хоч і не надто осяжна, посідає своє видатне місце. Це «*Españoles de tres mundos*» — книга «ліричних карикатур» на письменників та мистців. Це статті про суспільство й поезію. Це численні афоризми, що їх поет писав протягом усього життя. Усі ці праці позначені інтелектуальною гостротою, чіткою іронією, своєрідною глибинністю.

Щоб збагнути літературне минуле Еспанії, особливо ж еспанський модернізм, — творів Хіменеса обійти не можна. А вже зовсім окреме місце посідає його витвір мистецької прози — «Плятеро і я». Йдеться тут про картини щоденних переживань поета й срібного ослика серед людей і крайобразів невеличкого андалусійського містечка Могер.

Основну частину твору поет написав либонь між роками 1905 та 1911, коли, повернувшись з Мадриду, жив у ро-

динному містечку. Перше (неповне) видання «Плятеро і я» з'явилося 1914, довершене — щойно 1917 року.

Книга відразу обернулась подією багатьох мов та літератур. Хіменес увічнив у ній життя звичайних людей, що проходять крізь знані ландшафти й знані дні, крізь тепло любови й холод смерти, крізь світло радощів і темряву горя. Буденні явища поет підніс до символу чистоти й вічного дитинства.

«Плятеро і я» — книга двоплощинна. У площині дивовижних переживань і пригод срібного ослика приймуть її підлітки. У плані метафізичної символіки, яка зсередини освітлює кожен краєвид і кожну подію, — сприймуть її дорослі.

*

1956 наспіла до Хуана Рамона Хіменеса давно заслужена Нобелівська премія. Наспіла, в стилі його життя й у стилі його творчості, разом із смертю дружини Зенобії.

Нагорода ця, суттю, увінчала довгий життєвий шлях поетів, що почався 24. грудня 1881 року в знайомому нам тепер андалусійському містечку Могер. Хіменес покинув свою першу любов — малярство (в якому виявив себе пастельним імпресіоністичним стилем), покинув університетське навчання в Севільї — щоб бути поетом. 1939, після закінчення громадянської війни, він покинув Іспанію — щоб бути людиною.

Спершу він жив життям самотника у Вашингтоні. 1951 осів у Сан Хуані, в Порторіко, і там закінчив свої дні — 29. травня 1958. Тепер тіла Зенобії та Хуана Рамона лежать «під незмінною блакиттю безмежного неба над Могером».

*

З усіх 138 розділів «Плятеро і я» перекладач, теж у стилі Хуана Рамона, поклав на українські струни те, що усією душею полюбив.

За численні творчі зауваження й поради при першому опрацюванні перекладач щиро дякує Вольфраміві Бургардту.

Хуан Рамон Хіменес протягом усього життя зустрічав людей теплом. Ми віддаємо читачеві цю книгу з надією, що переклад передасть бодай часточку цього тепла українській людині.

Б. Б.

додаток:

вибір з поезій хуана рамона хіменеса
в перекладі вольфрама бургардта

по хворобі

Тільки ти, дружнє сонце, мене не залишаєш.
Мов собака із світла, ти лижеш білу постіль,
і рука моя губиться в золотій твоїй шерсті,
упавши від втоми.

Так багато прожитого
відступає . . . все далі й далі!
Мовчки
я усміхаюсь, мов дитина,
й даю себе лизати, смирне сонце.

. . . Та нараз ти зриваєшся,
мій вірний стороже знемоги,
і у жагучім, божевільнім шалі
брешеш на хилиткі фантоми,
що тінями німими грозять
з пустих вечірніх горизонтів.

Із збірки «Літо», 1915.

самотність

Ти все в собі, о море, а проте
яке самотнє ти без себе,
яке далеке — завжди — ти від себе!

Ростерзане в мільйонах ран, щомиті,
ти як моє чоло,
і твої хвилі линуть, мов думки,
в приливах та відливах,
цілюючись, сажаючись,
у вічнім пізнаванні,
море, і розставанні.

Ти себе несвідоме,
і твоє серце б'ється, та не чує . . .
О повното самотности, о море!

небо

Я давно призабув тебе,
небо, й було ти
лиш невиразним мерехтінням,
що впало — безіменне —
у мій утомлений, байдужий зір.
І ти з'являлося серед лінивих
і безнадійних слів мандрівника,
як вихоплені клаптики лагун
в озерному ландшафті, що приснився . . .

Та я сьогодні задивився в тебе,
й поволі ти вросло в своє ім'я.

Із збірки «Щоденник новоодруженого поета», 1916.

СПОМИН

Ріка тече у глибині
і підмиває душу.
Я ледве вдержуюсь
в собі. І навіть небо
не втримує мене. А зорі

обманюють. Ні, ні, вони не там
вгорі, а тут, внизу, в глибинах . . .

Я є? Я буду!
Я попливу як хвиля
в потоці спомину . . .

З вами, текучі води!

НІЧ

Кри-ик понад мо-орем!

Чие то серце, в пращу обернувшись,
тобі кричало? Звідки крик, о, звідки,
якими крилами ти долетиш?

. . . Хвилі тебе розтерзують, а ти,
вже не дельфін, а меч в розгоні, більше
кричиш, все більше, більше, більше . . .
Або вже не крилом, а парусом, мов чайка,
ти линеш далі, далі, далі . . .

Кри-и-ик понад мо-о-орем!

Чи зорі відіб'ють тебе луною?

Кри-и-и-ик понад мо-о-о-орем!

Із збірки «Камінь і небо», 1917—1918.

★ ★ ★

Якби ти нас ховала, смерте,
не у твердій, сухій безодні,
а у м'якому лоні,
в безмежній глибині!

Якби була ти, смерте,
немов підземне, чорне літо —
було б байдуже, що запало сонце,
бо ніч була б прекрасна і ясна!

Із збірки «Поезія», 1917—1923.

21. жовтня

Ні, це не ви, червоні, гарні віти,
що їх останній легіт
колише ніжно. Це — моя душа.

Із збірки «Краса», 1917—1923.

троянда тіні

Нікого не було, була лиш тінь,
що тихо й тепло підійшла зирнути
в моє прочинене життя,
есенцію без запаху та барви,
хвилю, де двоє віч, зіллявшись, безмежніли.

Тіні, що все зорять, та уникають зору.
Вони лякають нас, так невразливо
спокійні, як олива.

В спіральності чіткої перспективи
вони готують вчинки, недоступні
шпигунству, схопленню і розкриттю.

Вони наскакують безстрашно,
кусають без зубів
і пропадають без одвіту.

Із збірки «Суцільна пора», 1923—1936.

тварина глибини

«Я в глибині повітря» (я сказав),
«тварина глибини повітря» (на землі),
тепер над морем. Я прошитий, мов повітря, сонцем,
що є вуглиною вгорі, моєю гранню,
вуглиною й освітлює мій другий зарис даний.

Але ти, боже, теж живеш у цих глибинах
і бачиш світло іншої зорі.

І ти еси
такий великий і малий, як я,
у власних вимірах моїх
у безмежну глибочінь,
що є криницею мого ества.

І в цій криниці був раніше ти
із ластівкою, квіткою, биком,
з водою — із світанком
у кармазиновім відновленні життя —
із заходом у пишно-золотій утечі.
В щоденній цій криниці ти завжди був зо мною,
з дитям і юнаком, з дорослим, що топився,
не знавши і не думавши про тебе.
Криниця та була ні більше і ні менше,
як центром цього світу, життєвим осередком.

У зачарованій криниці
ти був призначенням усіх призначень
прекрасної чуттєвості, що знає:
зазнати насолоди в повноті
любовної свідомості —
найвища із чеснот, що нас переростає.

Ти хтів, щоб я вбачав, що ти є ти,
щоб я відчув, що я є ти,
щоб я радів, що ти є я,
щоб я кричав, що я є я,

у глибині повітря, де я є,
де я тварина глибини повітря,
із крилами, що не летять в повітрі,
а що в свідомості летять осяйній,
далеко більший, ніж усякий сон
про вічність і безмежність,
що наступають — з тим, що я тепер? — після повітря.

Із збірки «Бог прагнучий і прагнений», 1949.

*(Передрук перекладів: «Нові поезії», ч. 5,
видавництво Нью-Йоркської групи,
Нью-Йорк, 1963)*

Українською мовою, крім того,
були опубліковані
в перекладі Романа О. Климкевича
Хіменесові поезії
«Любов», «Жовта весна» і «Коли б я віродився»
(«Київ», ч. 6, Філядельфія, 1956)

ЗМІСТ

ПЛЯТЕРО І Я (7)

ВІД ПЕРЕКЛАДАЧА (129)

ДОДАТОК: ВИБІР З ПОЕЗІЙ (135)

iberica

у виданні «на горі»

ВИБРАНИЙ ФЕДЕРІКО ҐАРСІЯ ЛЬОРКА

готується:

ВИБРАНИЙ ПАБЛЬО НЕРУДА
ВИБРАНИЙ РАФАЕЛЬ АЛЬБЕРТІ
ПОЕМА ПРО СІДА

